

Zomer 2011

Verslag van een reis richting Zwarte Zee

Lia & Holger

Hello world!

Welkom op mijn/ons blog. Ik ga daar onregelmatig aantekeningen maken over mijn reis richting Zwarte Zee. Om jullie op de hoogte te houden, om zelf mijn geheugen te helpen. Geen diepgaande beschouwingen, maar vluchtige notities. Over wat ik zie en hoor en voel.

5 mei 2011, van Deventer naar Ulm

Vanochtend vroeg, kwart voor acht, uit Deventer vertrokken. Lia heeft me lief uitgezwaaid, eerst achter het huis en daarna voor het huis. Ik heb maar “tot in Trabzon” gezegd, daar vliegt Lia 24 mei naar toe.

Het weer is prachtig: zonnig, met slechts een paar wolkjes. Prima rijweer, en de Toyota bromt van genoegen. De route is niet zo bijzonder; via Köln, Frankfurt en Stuttgart naar Ulm. 600 kilometer, tegen half vier 's-middags sta ik op de gemeentelijke campingplaats van Ulm te midden tussen de luxe witte slagschepen. Dan pas zie je hoe mooi de Toyota is; beauty lies within the eyes of the beholder!

De campingplaats ligt tegen een park aan en aan het einde van het park stroomt de Donau. Hier een rustig kabbelende rivier waar vooral de plaatselijke roeivereniging dankbaar gebruik van maakt. Tweepersoons, driepersoons, zespersoons roeiboten en ook een kayak voor tien.

Met de tram ben ik de stad in gegaan en heb daar rondgewandeld. Prachtig weer en vooral de dom van Ulm is mooi en indrukwekkend. De rest is misschien daardoor wat minder spectaculair. Teruggelopen naar de camperplaats en onderweg sla, brood, kaas en melk gekocht. Daarmee een maaltijd gemaakt en die aan de Donau opgegeten. Ja, je bent er of je bent er niet, en ik was er! Op een bankje en wachten op de Blaue Donau maar die heb ik niet gehoord.

Gebeld met het thuisfront, zus Jeike gaat morgen naar Kenia om te helpen met het lesprogramma voor een Keniaanse verpleegstersopleiding. Ik hoop dat zij het even leuk krijgt als ik het had vandaag, dan gaat het goed.

Nog even met de burens op de camperplaats gepraat, en het buurmeisje van zes bracht me een klein koperen belletje aan een rood lintje. Gisteravond werd ik ook al zo verwend door Robin en Kick, de buurkinderen uit Deventer. Van hen kreeg ik een fotootje mee, daar hang ik het belletje ook bij op. Mijn geluk kan niet op!

6 mei, van Ulm naar Selce

Vanochtend vroeg opgestaan, zes uur. De Donau stroomt nog steeds, maar er hangt een deken van mist boven. Het is nog koud, maar wel erg mooi. Ik ontbijt en ga op weg, vandaag de Alpen over. Hannibal had er olifanten voor nodig, ik niet! Het uitzicht onderweg is erg mooi. Des te hoger ik klim, des te mooier de bergen. Geen afgeronde toppen maar hoekige scherpe toppen. En veel sneeuw. Blijft altijd mooi om de bergen, sneeuw en zon in een blik te zien.

Onderweg nog Ljubljana ingereden, maar het centrum was wel erg van beton. Dat schrikte een beetje af, en er is geen verplichting dus ik ben doorgereden. Slovenië en Kroatië hebben mooie snelwegen aangelegd, waardoor het nog leuker is de binnendoor wegen op te zoeken. Rustig, geen vrachtwagens, veel bochten. Eigenlijk motorwegen!

Kort na Rijeka een camping gevonden in Selce. Een nu nog rustig plaatsje, het centrum is zo'n twintig minuten van de camping. Maar onderweg veel (nog gesloten) winkels, bars, ijssalons en restaurants. In de zomer zal het wel druk worden met zo

veel negotie! Maar de vooruitgang is er ook in Selce, zit nu op het terras van het internetcafé. Met uitzicht op haven, zee en bergen. Erg mooi. Ga straks de blog bijwerken en een hapje eten, maar eerst nog eens tevreden om me heen kijken. Met een koel glaasje citroenlimonade. Het leven is mooi in Selce!

7 mei 2011, FC Stobrec ontvangt FC Primosten

Lekker lang geslapen, pas om 7.30 opgestaan. Lekker een douche, de wagen op orde gemaakt en het dorp ingelopen voor vers brood. En de bakker had z'n werk gedaan.

Terug op de camping ontbeten met brood, kaas en drinkyoghurt, onderwijl genietend van de zee en al weer een strakblauwe hemel.

Wat gelezen in Friday van Robert Heinlein op de e-reader. Tegen een uur of negen gaan rijden. Weer de kustweg die zo mooi is. Blauwe zee, pittoreske dorpjes en rustig omdat de snelweg sneller is! In Zadar wat boodschapjes gedaan en rondgelopen in het historische centrum. Mooie kerken, een vijftiende eeuws stratenpatroon. Mooi geplaveid, smalle steegjes, hoge panden. Moet ook hartje zomer lekker koel zijn. Doorgereden naar Split wat een en al hoogbouw is geworden, zowel met zakelijke als woonfuncties. Past eigenlijk niet in een zo'n fraaie omgeving! Kort na Split in Stobrec een camping gevonden.

De camping ligt natuurlijk aan het water, pal naast het plaatselijke voetbalstadion. Tegen vijf uur begint het publiek te komen, dus ga ik ook maar eens kijken! NK Primorac Stobrec ontvangt FC Primosten, beide teams komen uit in de Nogometna Liga, de derde klasse in Kroatië. Bij rust staan de gasten met 0-2 voor, ik zie het aan en wordt verwend met een heerlijk zonnetje. Na de rust scoren beide teams nog een keer zodat de eindstand 1-3 is geworden in het voordeel van FC Primosten. De thuisclub weet door een penalty vlak voor tijd de eer te redden. Nou, als dit geen nieuws is? Zoek je tevergeefs op in de Nederlandse kranten! Nu nog lekker lezen en kijken of er in het restaurantje van de camping wat te eten is. Groeten uit Kroatië!

8 mei 2011, de Renaultjes

Vandaag doorgereden naar Dubrovnik. Weer langs de kust die mooi blijft. Een korte rijdag want een kort stuk, zo'n drie uur rijden. Wat me het meeste opviel vandaag waren de vele Renaults 4 die er hier nog rondrijden. Thuis in Deventer heeft buur Jan-Willem er net een aangeschaft. Hier rijden ze dus nog steeds. En mooie exemplaren erbij!

Op de camping nog even gesproken met een Duitse motorrijder en een Zwitsers echtpaar; laatsten rijden in een nieuwe Landcruiser rond met alles er op en er aan. Heb niet over de prijs durven praten, maar moet meer dan het tienvoudige zijn van wat Lia en ik betaald hebben. En de functionaliteit is hetzelfde!

Zo is altijd weer lekker relatief, ook hier in Dubrovnik!

9 mei 2011, in Albanië.

Vanochtend na een regenachtige nacht om zeven uur er uit. Lekker lang geslapen, in de avond nog wat SMS-jes uitgewisseld met zus Jeike in Mombassa over haar bezoek, en ook met Lia thuis, die me wist te vertellen dat Twente van Ajax had gewonnen in de bekerfinale.

Om een uur of half negen gaan rijden. Al snel Kroatië verlaten en Monte Negro binnengereden. Met een echte grens. Controle om Kroatië uit te gaan, en een nog betere controle om Monte Negro in te gaan. Identiteitskaart, autopapieren, groene kaart. De Montenegrijnen doen wat nors aan. Wat opvalt is dat alle prijzen in Monte Negro in Euro's zijn aangegeven, bij mijn weten zijn zij nog niet in het Euro-pact

gevangen. Ik vermoed dat het vandaag de dag is waarop de politieagenten of hun bonus of hun salaris moeten verdienen: om de paar kilometer snelheidscontrole en wat dies meer zij. De eerste pauze genomen bij de overtocht per veerboot bij Kamenari.

Doorgereden tot Ulcinj en toen werd het leuk. Geen Tomtom dekking en een kaart met een wat grote schaal. Met drie maal vragen de grens met Albanië bereikt, waar zowaar een file stond. Terwijl de weg er naar toe smal en leeg was. Wederom alle papieren afgeven. De autopapieren geef ik steeds als een kopie van het kentekenbewijs, netjes geseald door Nunu van Riwa Copy uit Twello. Nou, dat oogst elke keer bewondering. Ze staan versteld van de Nederlandse autopapieren! Nors werd mij gevraagd of ik een dag in Albanië zou blijven. “Welnee, zo’n mooi land: ik blijf er zeker langer!” Weg norsheid en de eerste Albanese lach is een feit. Met een flinke zwier van de douanearm mag ik Albanië binnenrijden.

Dat doe ik, in de regen. Met een eigenlijk te grove kaart bereik ik Camping Albania in Bushat, iets ten zuiden van Shkoder. Gerund door Nederlanders, dat dacht ik al, op de bordjes zowel de Albanese als Nederlandse vlag. Heb de auto geparkeerd en ben in het bij de camping horende restaurant gaan zitten. Dat is lekker, want regen en 12 graden nodigt niet uit tot een stoeltje buiten!

10 mei 2011; Houdt de vijand uit Albanië!

Vandaag een tot een stilstaandag besloten. En een wandeldag. Begonnen met een douche, ontbijt en toen de luidspreker aan de linkerkant van de Toyota uitgebouwd. Een er aan vastgesoldeerde draad was losgeraakt waardoor ik geen muziek in de auto heb. Van de camping naar Bushat gelopen, een dorp op ruim een uur lopen afstand. Daar naar de plaatselijke garage / brommersloop gegaan, en men had een soldeerbout en wat oude stukjes draad. Alles weer aan elkaar gemaakt, erg vriendelijke mensen. Ik mocht niets betalen, en een hand van me werd in eerste instantie geweigerd omdat de hand van de monteur zwart van de olie was. Toch maar stevig de hand geschud, en dat werd gelukkig op prijs gesteld. Naast de werkplaats was een bank waar ik wat Euro’s in Leke heb omgezet.

Teruggelopen naar de camping, weer een flink uur, maar het werd al warmer. Ik had mijn spijkerbroek, lange broek dus aan, omdat het denk ik nog niet gebruikelijk is om in korte broek rond te lopen. Teruglopend zie ik de “Albanese paddenstoelen” in het landschap; de éénpersoons gevechtskoepeltjes van gewapend beton waarvan er onder het leiderschap van Enver Hoxha 750.000 zijn neergezet. Om Albanië te beschermen

tegen alles wat vies en voos is uit het imperialistische westen. Ja, the times they are a changin'. Nu wappert overal de Albanese vlag, erg vaak de Europese vlag en soms de Amerikaanse vlag.

Terug op de camping de luidspreker weer ingebouwd en ik kan weer tijdens het rijden de muziek aanzetten. Heerlijk, een paar uur kunnen spenderen om een draadje te solderen. Eigenlijk is dat toch de luxe van vakantie, onbegrensd tijd nemen voor iets dat anders snel in een kwartiertje klaar moet zijn.

De indrukken van Albanië die nu bij me zijn: erg aardige mensen, je wordt door iedereen begroet, ook als je langs de weg loopt. Ook al is er geen gemeenschappelijke taal, de uitleg om bij de brommerwerkplaats te komen was welgemeend en duidelijk. Het welvaartsniveau is minder dan in de voorgaande landen. Maar de wassende rijkdom van de nieuwe elite is ook goed zichtbaar: kasten van huizen, grote en nieuwe auto's. Die dan weer scherp contrasteren met de vele door ezels en paarden getrokken wagentjes die er ook nog veel zijn. In de dorpen steeds een kerkje en een moskee. Maar goed dat ik niet hoeft uit te leggen hoe dat in de ogen van een Nederlandse gedoogpartij niet kan en mag. Het is hier gewoon zo, en hopelijk blijft dat de normaalste zaak van de wereld!

Aan het eind van de middag komen twee NL motorrijders de camping op, die ik een paar dagen geleden ook al op de camping had gezien in Kroatië. Kennelijk volgen we beiden een voorspelbare route, maar eens zien of ik daar van af kan gaan wijken!

20111110; Avondeten in Shkodra Park

Ik was van plan 's-avonds op de camping te eten, gisteren was dat goed bevallen. Maar er werd wegens autopech niet gekookt vanavond. Geen probleem, maar beide Nederlandse motorrijders wouden wel eten en toen zijn we met ons drieën in de Toyota naar Shkoder gereden. Althans, een eind richting Shkoder. We kregen het kasteel van Shkoder al in zicht, hoog op een berg, toen er een file kwam. Na tien minuten geen meter opgeschoten, en er kwam ook helemaal geen verkeer meer van de andere kant. Onduidelijk wat er aan de hand was, onduidelijk hoe lang het zou duren. In overleg met Frans en Hans besloten maar weer om te draaien richting Barbullush.

Onderweg zag ik een groot gebouw met een bord restaurant en wel twintig Mercedesen er voor geparkeerd. Daar zijn we gaan kijken, in "Shkodra Park", ingesloten tussen weg en rivier. Een heel modern gebouw, twee verdiepingen, erg hoog. Met een atrium. In het midden een lounge gedeelte, op de balustrades van de verdieping het restaurant. We kregen een privé ober toegewezen, en ik kon me niet aan de indruk onttrekken dat we gezelschap hadden van de lokale vrije jongens.

Wel heerlijk gegeten en een plezierige avond gehad. Veel zaken besproken, van wereldvisie tot elektronisch patiëntendossier, van motorrijden tot alleenstaande minderjarige asielzoekers. Teruggereden naar de camping, het was al donker. Hek dicht. Maar gelukkig was er een bewaker op de camping, met geweer en sleutel. Met het laatste werd het hek opengemaakt en konden we een lekkere nacht tegemoet gaan!

20110511; van Barballush naar Kavaje.

Vanochtend uit Barbullush weggereden. Eerst nog even Frans en Hans tot ziens gezegd en afgerekend, en een gift gedaan in de goede doelen waar de Nederlandse uitbaters van Camping Albania zich mee bezig houden. Toen weer verder getrokken. Ik dacht een kleine weg te kunnen nemen, nou, die werd steeds kleiner. Heel mooi, langs riviertjes en boerderijen en toen hield de weg op. Dacht ik. Maar nee, er lagen wat betonnen palen en dat was de brug. Jongensdroom, dat kan de Toyota wel aan! En jawel, met een wat versnelde hartslag en een grote grijns de overkant bereikt. daarna kwam er een wat desolater landschap, met veel gevechtskoepeltjes. En veel lege gebouwen, vreemd. En toen reed ik over de landingsbaan van en verlaten vliegveld, nog vreemder. Kijk, zo zie je nog eens wat! Na een kwartier kwam ik weer in de bewoonde wereld, en op de weg richting Tirana.

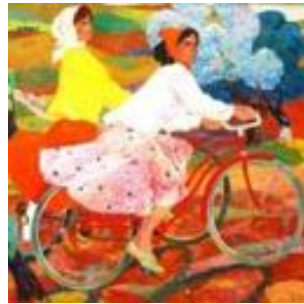
Tirana zelf is chaotisch en rommelig. Veel verkeer, veel beton, veel kleine negoties, veel Mercedessen. Die zijn echt populair hier! Ik had geen stadsk kaart en wou naar het moderne kunstmuseum en de goden, neen de muzen, waren mij goed gezind. Ik reed en reed en zag een brede weg met een parkeerplaats. Een parkeerkaartje gekocht op aanraden van een schoenpoetser, want bonnen schrijven kunnen ze! Toen gevraagd waar de Galleria e Artove was. Om even later wat schaapachtig te kijken, want die lag precies aan de overkant van de straat! Dacht een Albanese agent toch even dat hij er tussen genomen was!

Het museum is klein en overzichtelijk. Een zestal zalen en twee daarvan behangen met de “socialistische realistische” kunst. Helaas was er geen catalogus van en mocht fotograferen niet, maar dat laatste begreep ik pas nadat ik drie foto’s voor jullie lezers heb gemaakt.

Na het bezoek aan het museum een leuke communicatie met een bewaker die buiten stond. Ik vroeg hem waar ik een bank kon vinden, maar hij mocht niets zeggen vertelde hij in gebaren: nors kijken en vinger op de lippen. Toen heb ik maar gezegd OK, en vervolgens naar links en rechts gewezen. Met een doorbrekende glimlach wees hij schichtig naar links, en dat klopte. Nog een uurtje door Tirana gelopen, maar het sloeg niet echt bij me aan. Doorgereden naar de kust en bij de plaats Kavaje een camping gevonden. Nou ja, ik wist dat een van de twaalf Albanese campings daar moest zijn, en dat klopte!

De middag lezend doorgebracht en naar het strand gelopen. Dat is, hoe zeg ik dat, nog in ontwikkeling als een toeristische trekpleister. Veel roestige afzettingen, veel afval en overlagen plastic troep. Was er dan niets leuks? Jawel hoor, schattige fleurig geverfde ronde kioskjes overal op het strand. Nou ja, voorheen waren het natuurlijk de alom vertegenwoordigde gevechtskoepeltjes! Gebeld met het thuisfront en gegeten in het hotel/restaurant dat bij de camping hoort. Al met al weer een interessante dag!

20110512, Berat

Gisterenavond veel vuurvliegjes op de camping. Ze dansen door de lucht en pulseren met lichtjes. Communicatie, want hun pulsen lopen synchroon. Altijd weer een feeëriek gezicht, en een lichtend kroontje op de dag!

In de ochtend van Kavaje naar Berat gereden. Berat is een stadje in Albanië dat nog een wijk heeft met Ottomaanse huizen in de oorspronkelijke setting. Gebouwd onder het kasteel tegen de berg op. Met een middeleeuws stratenpatroon. Ik ben benieuwd, en ruim veertig kilometer voor Berat merk ik het middeleeuws stratenpatroon al op: zo veel oneffenheden en kuilen dat de laatste veertig kilometer vijf kwartier duren!

Aangekomen in Berat ben ik blij dat ik er naar toe gereden ben: het is echt mooi. Enige minpuntje: de middeleeuwse huizen (school, paleis, harem, woonhuizen) hebben inmiddels ook telefoon en elektriciteit, en die draden zie je echt overal door de lucht gaan. De steegjes zijn geplaveid met keien en zo'n twee meter breed, Het is fors klimmen, maar ook wel leuk: steegjes kronkelen en het ene fraaie pandje na het andere verschijnt. De school is nog steeds in gebruik en het is de Turkstalige school van Berat; leuk om even met een leerkracht in de pauze die buiten staat te roken Turks te praten!

Door het stadje gewandeld, en wat aan de inwendige en uitwendige mens gedaan. Eerst geluncht met een Byreq oftewel Börek: een broodje van bladerdeeg gevuld met kaas en spinazie. Het Albanees kent vele Turkse woorden, leuk om die steeds op te zoeken. Na de lunch een bezoek aan de kapper voor een scheerbeurt. Zie er weer (relatief natuurlijk!) tip top uit!

Vanuit Berat naar Elbasan gereden. Eerst weer de hobbelpweg, daarna een weg glooiend langs de rivier en door bergen. Erg mooi. Vlak voor Elbasan passeer ik kilometers lang verlaten fabrieksgebouwen. Soms nog redelijk intact, soms nog de skeletten. Intrigerend: het symbool van de eens communistische glorie en werkgelegenheid van Albanië. Hoe triest die leegstand ook is, het heeft iets boeiends die lege complexen.

Doorgereden naar de Albanees Macedonische grens waar ik op verzoek aan de Macedonische grenswachten op verzoek pas en autopapieren geef. Na vijf minuten wachten een bericht: de autopapieren zijn een kopie! Klopt, ik geef het origineel en tot hun opluchting is nu alles OK en mag ik doorrijden. Dat doe ik voor een boodschappenstop in Ohrid. Kennelijk is het toeristenseizoen nog niet begonnen, want om de vijftien meter wordt mij een kamer aangeboden. Maar ik zoek een camping, en vind er een, maar een gesloten hek. De wachter laat me toch binnen en zo heb ik de camping voor me alleen! Met een mooi uitzicht over het meer van Ohrid. Het wordt fris, niet zo raar, want ik zit op 700 meter hoogte, de zon gaat onder en de wind doet zijn best!

20110513, Kavala revisited..

Opgestaan, ontbeten en een half uur aan het meer van Ohrid gelezen. Wat een luxe, wat een uitzicht! Daarna op weg gegaan door eerst het Galica nationaal park door te rijden. Over een berg heen, dus flink klimmen. Een kleine kronkelende weg met steeds spectaculaire uitzichten. Het gaat hoog, ik passeer nog de sneeuw die her en der in de schaduw ligt. De tocht is zo'n 35 kilometer en duurt lang, mede omdat ik regelmatig stop om te genieten van de vergezichten. Macedonië op zijn mooist denk ik!

Ik rij door naar Bitola, de laatste plaats voor de Griekse grens. De weg wordt door politie afgezet, en ik mag voorop staan wachten. Na zo'n tien minuten een konvooi met zwaailichten, en ik begrijp dat ik de auto van de Macedonische president voorbij heb zien scheuren in een echte colonne! De auto is een geblindeerde Mercedes, dus ik ben niet veel wijzer geworden. Getankt in Bitola en doorgereden naar het Griekse Edessa. Een stadje dat op een rotsplateau is gebouwd en een scherpe grens kent: de rots gaat dan een paar honderd meter steil naar beneden. Griezelen om over de rand te kijken, maar wel leuk! Edessa is druk, en probeert (met steun van het EFRO) de monumenten in eer en glorie te herstellen.

Via binnenwegen doorgereden naar Kavala aan de kust. Daar ging de familie Boswijk in de jaren zestig al op vakantie vanuit Turkije, leuk om daar weer te zijn. De camping

is mooi en nog heerlijk rustig. Onderweg de leeuw van Amphipolis tegengekomen. Een tien meter hoog standbeeld van een leeuw op sokkel, bracht herinneringen naar boven.

Nu begint het donker te worden op de camping. Die ligt aan een kleine baai met uitzicht op het eiland Thassos. De rechterkant van de baai wordt aangelicht, oranjekleurige spots onder bij de rotsen vlak boven het water, de daarboven groeiende bomen staan in groene spotlights. Eerlijk gezegd waren de vuurvliegjes van eergisteren mooier. Al met al tijd om een hapje te gaan eten in het restaurant dat vlakbij naar me lonkt!

14 mei 2011; Thuis in Turkije!

Opgestaan in Kavala en eerst twee uur gelezen aan het verlaten strand. Langzaam aan verdwijnt de heiligheid, wordt het aangenaam warm en komen de eerste vissersbootjes die bij het ochtendgloren waren vertrokken al weer terug. Het is erg mooi, maar ik begin onrustig te worden, want Turkije is vlakbij. Toch wil ik eerst Kavala in. Maar er is duidelijk wat aan de hand, erg veel militairen in de stad, alles dicht en ook de burgerij loopt vaak in uniform; van school tot fanfare. Ook in de steden Komotini en Alexandroupolis is dat zo, duidelijk een Griekse feestdag, of herdenkingsdag.

Ik rij langs de kust en binnenwegen, maar voel Turkije steeds sterker aan me trekken, nog even, en dan ben ik er. Raar is dat, maar elke keer voelt dat weer zo! Dan kom ik in de buurt van de grens en zie in de verte een hele grote Turkse vlag wapperen. Mag normaal een nationalistisch vertoon zijn, nu vind ik het prachtig. Aan de grens begin ik natuurlijk Turks te praten en meteen wordt ik uitgenodigd bij het lokettenhoofd om in zijn kantoortje plaats te nemen in een fauteuil. Ik krijg een snoepje en een kop thee en geef mijn papieren en geld voor visum af. Zelf hoef ik de verschillende loketten niet meer langs; ik krijg de VIP behandeling. Iemand anders zorgt dat alle stempels en handtekeningen in mijn pas komen vanwege de tijdelijke invoer van de Toyota, en ik praat over koetjes en kalfjes met het lokettenhoofd. Die me ook uitnodigt langs te komen in Tekirdag, zijn woonplaats aan de zee van Marmara. Daar zal ik niet langskomen, maar na twintig minuten rij ik weg en voel me weer thuis in Turkije!

Na ruim een uur kom ik aan in Gelibolu, een havenplaatsje aan de Europese kant van de Dardanellen. De Dardanellen verbinden de Zee van Marmara met de Middellandse zee. Ik neem de veerboot naar Lapseki aan de Aziatische kant. Op die veerboot komen veel herinneringen boven. Toen we vroeger in Turkije woonden was er nog geen brug over de Bosporus en elke keer als je naar de overkant wilde was de veerboot de enige manier om daar te komen. Zo is het dus nog steeds op de Dardanellen. Met dien verstande dat niet alleen de staatsrederij vaart, maar ook particuliere maatschappijen. Een blijvend gevolg van de onder Turgut Özal ingezette denationalisering en liberalisering van de economie in Turkije. In Lapseki eet ik wat en drink mijn eerste ayran; de Turkse dorstlesser bij uitstek: yoghurt aangengd met water en wat zout.

Daarna naar Erdek gereden, op een schiereiland in de Zee van Marmara. Daar is een camping juist vandaag opengegaan, dus ik bof maar weer. Aan zee sta ik in een soort boomgaard. Een paar werklui zijn bezig een schaduwprieel in elkaar te lassen, er staat al een houten schaduwprieel. Ik besluit om tenminste een extra dag hier te blijven: alle rust, een mooie omgeving om weer aan Turkije te wennen!

Als het donker wordt houdt het werk op, en heb ik het rijk alleen. Tijd om wat te mijmeren, en ik vraag me af wat me zo aan Turkije trekt. Het is, besluit ik, een combinatie: mensen, landschap, taal, vriendelijkheid, geuren en kleuren en bovenal herinneringen. Een mooie mix, ik denk er niet verder aan en ga tevreden slapen en voel me echt een bevoorrecht mens!

15 mei 2011, in Erdek.

Op deze zondag een rustdag, wat een toeval! Vanaf de camping naar Erdek gelopen, ruim een uur. Was niet zo leuk, de weg laat weinig moois zien en loopt voor een groot gedeelte langs een militair complex. In Turkije zie je vaak de militaire complexen op de mooiste plaatsen; zij hebben het kennelijk voor het uitkiezen.

Het laatste stuk zelfs over een stukje snelweg, nou dat bevalt me maar matig. Gelukkig compenseert Erdek dit ruimschoots. De binnenstad is autoluw en autovrij gemaakt zodat je heerlijk onbelemmerd kunt rondlopen. Duidelijk is het toeristenseizoen nog niet echt begonnen, een derde van de negotie (winkels, horeca) is nog niet geopend. Aan de haven gezeten neem ik een glas limonade en ga een uurtje lezen. Uitzicht op de Zee van Marmara, de vissersbootjes, de blauwe hemel. Daarna eet ik een salade en een pide met kaas en doe boodschappen voor het avondeten. Ik neem een taxi terug naar de camping, het is inmiddels warmer

geworden en bij de boodschappen zitten twee anderhalve literflessen met drinken. En fruit!

De camping loopt leeg, de bouwvakkers zijn weg en ik ga naar de beheerder, Reha Bey, om af te rekenen. Hij doet vreselijk beledigd, hoe ik het in mijn hoofd haal om te willen betalen. Ik probeer aan te dringen het toch te doen, maar het wordt resoluut geweigerd. Als vanouds; de vriendelijkheid en gastvrijheid is nog steeds zo aanwezig! Ik zal hem vanuit Deventer bij terugkomst een bedankbrief schrijven. 's-Avonds ben ik alleen op de camping en na zonsondergang geniet ik nog van de langsflitsende vleermuisjes die aan het dineren zijn. Ik luister nog naar wat liedjes op de iPod en ga vroeg slapen. Erdek is de moeite waard!

16 mei 2011, via Bursa naar Iznik.

O wat is de douche koud! Voordeel is dat je in een keer helemaal wakker bent, maar dat was ik al. Ik maak de Toyota rijklaar en vertrek. Bij de plaats Bandirma kom ik een Toyota dealer tegen en stop er, maar die is nog niet open. Daarom vlakbij in een restaurantje langs de weg ontbeten. Een feestontbijt: groene olijven, zwarte olijven, worst (bah), witte kaas, gele kaas, boter, honing, jam en chocoladepasta, een gekookt ei, tomaten, gesneden komkommer en geroosterd brood. Met een kop thee en een flesje ijskoud water. Wat kan een mens toch verwend worden voor een paar Euro! Daarna de Milliyet (Turkse krant) gelezen, maar die heeft wel erg veel showbizz nieuws, morgen maar een andere proberen. Wel veel over sport, en dan vooral over voetbal. In Turkije is het kampioenschap nog niet beslist, Fenerbahce en Trabzonspor staan met nog één wedstrijdronde te gaan gelijk in punten. Ik ben overigens door Lia en mijn moeder goed op de hoogte gehouden van de in Nederland gespeelde laatste competitieronde en als Ajax supporter blij met de uitkomst.

Teruggelopen naar de Toyotadealer om te kijken of ik een handvat kan vinden om het raam te openen. Is uiteindelijk niet gelukt, maar in Istanbul in het centrale voorraadmagazijn ligt een enkel exemplaar. Vertrouw op Toyota om zelfs in Bandirma te weten wat er in het land op voorraad is! Internet heeft duidelijk Turkije ook bereikt. Enfin, ik rij door naar Bursa. Bursa ken ik als een stad die veel bezienswaardigheden heeft, mooi gelegen is aan de voet van een grote berg, de Uludag. Volgens overleveringen de Olympus, maar dat zeggen ze wel vaker. Bursa is van oorsprong het centrum van de zijdeteelt in Turkije, maar ook bekend om textiel en heerlijk fruit. En Bursa ligt op een half uurtje rijden van zee. Toen de mooie zaken des levens verdeeld werden was Bursa kennelijk jarig op die dag! Ik rij de stad in, die sinds mijn laatste bezoek fors gegroeid is en bovendien zijn er ongeveer honderd duizend auto's bijgekomen. Ik heb geluk want vind een parkeerplaats vlak bij de Ulu Cami, de grote moskee van Bursa van eeuwen oud. En de enige moskee die ik ken met een fontein er in.

Rond de moskee zijn talloze oude hoven opgeknapt en die vormen nu een grote bazaar. Erg leuk om in rond te lopen omdat het autoverkeer er uit verbannen is. Zo doet Bursa zijn naam als rustige stad toch weer eer aan. Na Bursa rij ik door naar Iznik, het oude Nicea. Ik rij langs Gemlik, het centrum van de olijf en alles wat er bij hoort in Turkije. Ik passeer echt kilometers lang olijvenboomgaarden, altijd mooi om te zien want elke olijfboom heeft toch unieke kronkels. (Wat dat betreft net mensen eigenlijk!)

Iznik ligt aan een meer en heeft in het centrum nog veel overblijfselen van de stad van weleer staan. Maar de plaatselijke camping is echt nog niet open en kent ook nog geen enkele faciliteit. Dus ik besluit een hotel te zoeken. Dat doe ik op het plaatselijke VVV kantoor. Daar wordt ik met thee ontvangen en we raken aan de praat. Op een gegeven moment komt een oud werknemer van de gemeente binnen die voor mij een hotel regelt tegen een schappelijke prijs. Zijn naam is Mesut en hij rijdt voor mij aan op zijn BMW om mij de weg te wijzen. Iznik is niet zo groot maar ik stel de vriendelijkheid op prijs. In het hotel Iznik aangekomen neem ik eerst een warme douche, heerlijk na de koude van vanochtend. Daarna loop ik langs het meer en zit in een theetuin te mijmeren en wat te lezen. Tegen zonsondergang loop ik terug naar het hotel en begin aan mijn blog. Totdat op mijn kamer de telefoon gaat. Mesut is er weer en wil me even spreken.

Hij is niet alleen, hij heeft twee kornuiten meegenomen: de directeur van het gemeentelijk waterleidingsbedrijf en het hoofd van de plaatselijke politie. Of ik wel even met hen mee wil wat drinken voor een half uurtje. Dat wil ik wel, en we stappen in de auto van Mesut en er wordt veel bier ingeslagen, en op mijn verzoek als niet alcoholdrinker een blikje fris. Daarna rijden we door de olijfboomgaarden naar het meer, waar de vriendenclub van Mesut, want daar gaan we heen, een clubhuis heeft gebouwd. Daar wordt dus bier gedronken, gepraat en gezongen, en na een uur een kampvuur gemaakt. Ik geniet van de verhalen en ook van de twijfel of ik nu in de grote jongensclub of de jonge mannenclub of wat dan ook ben terecht gekomen. In elk geval een onvergetelijke avond en een hartverwarmende ontvangst in Iznik. Op de foto nog ons vieren na terugkomst van deze “ontvoering” van een paar uur! Wat is elke dag toch leuk met zulke indrukken en hartelijkheid!

17 mei 2011, in Iznik.

Een lange en mooie dag in Iznik. Vanochtend ben ik langs het meer naar de stichting gelopen die een atelier voor de bekende Iznik tegels heeft opgericht in 1995. Nu een project waar een vijventwintigtal werkzaam is. Die de tegels met de hand beschilderen, inkleuren en dat is minutieus werken. De vrouwen doen dat veelal met een oordopje voor MP3 speler en of GSM, leuk om te zien. Sommige vrouwen zijn modern gekleed en opgemaakt, sommigen traditioneel met hoofddoek. Een mooie mix.

Na het tekenen en kleuren worden de tegels gebakken. Hou per tegel van 30 bij 30 rekening met een halve dag werken voor het tekenen in inkleuren alleen en de gevraagde prijzen verklaren zich zelf. Het unieke van de tegels uit Iznik is de beschermende laag die er op komt. Dat heeft als bestandsdeel kwarts uit de bergen bij Iznik en dat geeft een halfmatte coating die sterk is en de kleuren toch goed laat zien. Iznik tegelstad, waarbij het oude ambacht in ere hersteld wordt. Er is ook een beroepsopleiding tegelbakker opgezet, een tweejarige opleiding.

Dan wordt het tijd voor de geschiedenis. Iznik is nog steeds ommuurd. Dat is het al duizenden jaren; de oorsprong van de stad dateert van 2500 BC. Altijd een handelsstad, maar gezien de tegels ook een ambachtsstad. En de stad van de eerste oecumenische synode in het jaar 325. Oude kerken en moskeeën, oude badhuizen, een door groen onkruid overwoekerd amfitheater dat 15.000 toeschouwers kon herbergen rond het jaar nul, er is zo veel te zien. Veel is in oude eer en glorie hersteld, veel is nog steeds de ruïne die ik me herinner van eerdere bezoeken.

Ik kom in gesprek met Ibrahim Bardakci, tegelmaker en vicevoorzitter van het gilde van tegelmakers. Met hem praat ik ruim een uur over het gilde, het gebrek aan kwaliteit bij de nieuwe tegelmakers, de door hem vurig gewenste kartelvorming en de wens van hem dat de overheid het beroep van tegelmaker een beschermd beroep maakt. Dat laatste lijkt niet waarschijnlijk gezien het streven van de huidige regering om de economie te liberaliseren. We filosoferen wat over kwaliteitsaspecten en het vastleggen daarvan. Kan ik ook nog eens wat leuks doen met mijn opleiding als INK kwaliteitsauditor! Het idee om het gilde zijn eigen keurmerk te laten invoeren is nieuw voor hem maar dat gaat hij meenemen naar de vergadering van het gilde. Het probleem zit natuurlijk in de soms elkaar bestrijdende prioriteiten van elk vak: kwaliteit leveren en winst maken. Zou toch een leuke klus zijn om een jaartje voorzitter te worden van dit gilde om dat proces te begeleiden!

Regelmatig wordt ons gesprek onderbroken door de mededelingen van de gemeente Iznik. Die worden direct publiekelijk gemaakt via een stadsbreed luidsprekersysteem. Eerst het melodietje van Für Elise, en dan de mededeling. “De auto met kenteken zus en zo staat verkeerd geparkeerd”. “De prijs van de tomaten bedraagt vandaag zo veel per kilo”. “Vanmiddag na 15.00 uur moet de hoofdstraat leeg zijn in verband met een toespraak van het parlementslid van de AK partij”. Zo weet ik ook meteen de politieke kleur van de burgemeester, want een parlementslid van een andere dan zijn eigen partij zal hij niet laten aankondigen. Zo simpel kan het gemeentelijk voorlichtingsbeleid soms zijn!

Om een uur of twee de lunch genomen, waar ik nog een kopje thee krijg (de zoveelste van vandaag) en een heuse koelkastmagneet van restaurant Annem (mijn moeder). Het leven zit toch altijd vol verrassingen!

Teruggekomen in het hotel praat ik nog met twee studenten die in het hotel verblijven en lees wat. Mijn was heb ik vanochtend kunnen afgeven en krijg ik terug, geheel gestreken. Dat gebeurt me niet vaak, een gestreken spijkerbroek. Zal hem echter vol trots gaan dragen. Met Lia gesproken, ik had haar het adres gegeven van het Landcruiserbedrijf Wheels Unlimited in Ermelo, en die bleken de handles voor de ramen te hebben en sturen ze op naar Lia, die volgende week komt. En daar verheug ik me nu al op. Op de komst van mijn Lia, vanzelfsprekend!

Ik laat jullie wat foto's van Iznik zien, en wat ontwerpen van Iznik tegels tot slot.

18 mei 2011, Rit naar Ankara.

Vanochtend uit Iznik vertrokken richting Ankara. Het eerste gedeelte van de route was het mooiste, door de bergen. Naar Osmaneli, Nallihan en Ayas. Kleine wegen genomen, echt genoten. Stilgestaan bij twee adelaars die rondvlogen en door de verreijker goed te volgen waren.

Een slang over de weg zien kruipen, hij leek op die van de foto, maar ik ben geen deskundige.

Verder natuurlijk veel ooievaars en mooie vogeltjes die aan de kant van de weg nestelden in gegraven holen in steile wanden.

Niet eens zoveel kilometers vandaag, zo'n 400 kilometer, maar wel lang gereden. Een gemiddelde snelheid van bijna 50 kilometer per uur. Da's niet snel, maar dat komt omdat het zo mooi was. Ik kies de route vanaf de kaart en geef dan een tussenbestemming in op de Tomtom. En dan neem ik als optie de kortste route, dat is zelden de snelste, en bijna nooit de snelweg. Aldus kom je nog eens van de bekende wegen af!

In Ankara een camping gevonden, en dat kost moeite. De beschikbaarheid van campings wordt steeds minder, dus het zal meer hotel en pension gaan worden. De camping die ik nu heb in Gölbasi is niets meer dan een stuk half verdroogd grasveld achter een motel. Er zijn toiletten en douches, en het continue geluid van de snelweg. Ter compensatie: het is de prijzigste camping tot nu toe; zo zijn er altijd weer onverwachte evenwichten! Positief is wel, eerlijk is eerlijk, dat ik nu in een mooie

lobby van het motel zit met Wifi, en straks een hopelijk lekkere maaltijd in het restaurant.

Ik was van plan morgen Ankara in te gaan, maar de camping is matig en de bereikbaarheid van het centrum met openbaar vervoer matig, dus ga ik morgen wat verder. Niet veel, maar dat komt morgen wel.

Tot slot nog een wat algemeen antwoord aan allen die op het blog reageren. Door een reactie op het Blog, mail, Twitter, sms. Leuk om jullie feedback te ontvangen, dank daarvoor!

Groeten vanuit Gölbasi, Ankara, Holger.

18 mei 2011; wij zullen Anatolië niet weggeven!

Anadoluyu vermeyecegiz; dat is de slogan waarmee de milieubeweging in Turkije optreedt tegen het voornemen om zo'n 10.000 hydro-elektrische centrales te bouwen. Wat zijn de redenen om hier tegen te zijn?

De eerste betreft de wet onteigening gronden. Door deze wet kan snel grond onteigend worden die nodig is voor de aanleg van deze centrales en de watertoeleidingsystemen. Particuliere grondbezitters worden door deze wet vrijwel machteloos. Het betreft dan vooral dorpsbewoners die toch al niet zo veel hebben.

De tweede reden is dat er veelal gewerkt gaat worden met gesloten watertoeleidingsystemen. De centrales worden gevoed met water dat uit de wijde omgeving toegeleid wordt. Effect is dat rivieren en beken droog komen te staan, en de natuurlijke irrigatiemogelijkheden sterk afnemen. Dit is nu al te zien dat voorheen welvarende dorpen in een jaar tijd hun landbouwproductie zien verdwijnen. Weliswaar wordt ook gewerkt aan een systeem van irrigatiekanalen, maar dat compenseert in onvoldoende mate de eerder beschreven effecten. Omdat de watertoeleiding voor 49 jaar aan het bedrijfsleven wordt verpacht ontstaan er feitelijk geen correctiemogelijkheden voor waterbeheer mocht dat nodig zijn.

Tot slot de ecologische effecten. Door zo sterk in te grijpen in het watersysteem gaat er een flinke verandering in de ecologie optreden. Dat zal zijn effecten hebben maar die worden consequent weggeschoven.

Nou ja, reden genoeg voor veel Turken om in actie te komen. Gisteravond op de camping kwam ik drie actievoerders tegen die van Kayseri naar Ankara liepen en onderweg hun verhaal vertelden. Özgür, Nuray en Gürsel hebben me uitvoerig en gepassioneerd uitgelegd wat er aan de hand was. Samen hebben we de maaltijd genuttigd, ze hebben hun ! tentjes vanwege de wind tegen de Toyota aangezet.

Vanzelfsprekend is de Toyota nu voorzien van een actiesticker! Want goede doelen, daar zijn we voor! En een beetje support voor actievoerders die in twee weken 350 kilometer gelopen hebben, daar mag respect voor worden getoond! Het groeien van de milieubeweging is trouwens ook een teken voor mij dat het beter gaat in Turkije; vroeger was de aandacht voor milieubeleid niet aanwezig.

Op de foto onder andere de drie actievoerders bij het begin van hun mars in Kayseri.

19 mei, op naar de Hittiten!

Vanochtend afscheid genomen van de drie bevriende actievoerders. Ze zaten er een beetje verloren bij, want het is de laatste dag van hun actiemars. Die dubbele gevoelens gun ik ze! Zelf ben ik eerst nog een uurtje of twee gaan lezen, het was weer zodat je net in overhemd met korte mouwen buiten kon zitten. Lekker fris! Daarna via Bala, Keskin en Sungurlu naar Bogazkale gereden.

In Keskin, een doorsnee Turks stadje gestopt en rondgewandeld. Er waren opvallend veel bakkers, en bij een van hen heb ik een vers brood gekocht. Zo verse dat ik het vanwege de hitte nog niet in mijn handen vast kon houden. Goh, wat was dat een lekker ontbijt zeg! Verder nog wat boodschappen gedaan, de voorraad was wat opgeraakt. Als lekkernij, althans dat hoop ik, een pot met gevulde olijven. Gevuld met sinaasappelschil. Ben benieuwd!

Om een uur of twee was ik in Bogazkale, voorheen bekend als Hattusa, hoofstad van het Hittitische koninkrijk. Binnenkomend een camping, maar ik mag op het terras voor het hotel staan, de camping is wat nat. Prima voorzieningen, maar eerst natuurlijk een kopje thee met de eigenaar. En een kopje thee met de zoon van de eigenaar. Daarna naar het museum gelopen, vlakbij. Het lijkt dicht, maar de deuren worden voor me opengedaan. Of ik niet eerst liever een kopje thee wil? Natuurlijk, zo zit ik met de museumstaf aan de thee, met op de achtergrond de televisie die de officiële activiteiten in Ankara rond de Nationale Jeugd- en Sportdag uitzendt. Ik ben niet meer zo jeugdig en sportief, dus laat de festiviteiten maar wat aan me voorbij gaan!

Het museum is vernieuwd en opnieuw ingericht, en sinds gisteren weer open. Als enige bezoeker loop ik in een uurtje door het museum. Mooie inrichting, die veel informatie biedt over de geschiedenis van de Hittiten. Hoogtijdagen waren al weer drie tot vierduizend jaar geleden. Maar wel toen een gefortificeerde stad met 6 kilometer ommuring, gebouwen in meerdere gebruikslagen, stadsplanning en veel voorraadschuren voor graan. Ze konden kennelijk goed brood bakken, er zijn via gevonden kleitabletten en andere schriftelijke uitingen meer dan 180 graanproducten geïnventariseerd. Mijn simpele logica doet me vermoeden dat de bakker in Keskin afstamt van de Hittiten!

Daarna ben ik het stadje ingelopen, maar daar was vandaag niet veel te doen. Vanuit het theehuis werd ik aangesproken, ik zou vast wel een kopje thee lusten! Op de uitnodiging ingegaan en dan ben je zo weer een half uur verder! Met een licht klotsend theegevoel van binnen weer naar de camping gelopen, en nu maar het blog bijwerken. Vanavond komt een kleine groep in het hotel eten en dan wordt er een uur durende documentaire over Hattusa vertoond. Dus heb ik zowaar een geprogrammeerde avond voor de boeg. Leuk lijkt me dat!

De foto is niet spectaculair, maar ik vond de kleuren wel bij elkaar passen: mijn standplaats van vannacht en morgennacht. Morgen een rustdag en een lange wandeling door het oude Hattusa!

20 mei 2011, Hattusa.

Vanmorgen vroeg opgestaan, ontbeten en wat gaan lezen. Daarna om half negen begonnen aan de wandeltocht langs de ruïnes van Hattusa, de voormalige hoofdstad van het Hittitische rijk. Veel is er niet meer te zien, het was geen cultuur van veel uiterlijk vertoon. En de hoogtijdagen van het rijk waren ruim drieduizend jaar geleden.

Op de plaats van Hattusa zijn de contouren van de gebouwen goed zichtbaar gemaakt. Je kunt er langs wandelen, ruim zes kilometer, en een kilometer heen en terug. Acht kilometer, maar wel veel klimmen! Eerst door Bogazkale lopen, een vrij normaal Turks plattelandsdorp. Ik wordt begeleid door de hond van het Hotel, die loopt een half uur met me mee. We lopen dus door het dorp, langs nieuwe en vervallen huisjes maar steeds langs vriendelijke groetende mensen.

Het begin van Hattusa wordt gemarkeerd door een stukje herbouwde muur. Om een indruk te krijgen van hoe het is geweest. Het laatste stukje loop ik langs een wei met koeien, en een aantal vrouwen zoekt in het gras naar bepaalde kruiden. Het is nog erg groen, en dat maakt het extra mooi. Ook al is het vroeg in de ochtend, de zon schijnt al goed door de wolken heen en het is lekker warm. Als ik het kaartje koop krijg ik van de kaartjesverkoper een flesje water mee. Ik mag er niet voor betalen, dat doen alleen toeristen. Maar dat ben ik ook. Nee, dat ben ik niet, want ik spreek toch Turks? Uiteindelijk mag ik een Lira betalen voor deze service.

Hattusa is gebouwd op een heuvel en wordt omringd door bergen. Het had een dubbele muur en was tijdenlang een onneembare vesting. Maar toch is het Hittitische rijk even snel verdwenen als dat het opkwam. Uit de laatst gevonden geschriften blijkt dat een tweestrijd tussen twee broers, de ene koning en de andere generaal, aan de basis lag van een burgeroorlog, waardoor het machtige rijk snel oploste.

Ik klim me wat af, maar elke keer wordt dat beloond met nieuwe vergezichten. Ik zie vlakbij een adelaar opstijgen, tjee, wat zijn die vogels groot als ze hun vleugels uitslaan. Daar krijg je respect voor, geen wonder dat ze in zoveel wapenschilden voorkomen! Zelfs in Deventer!

Om een uur of een ben ik weer afgedaald naar de camping. Ik ga wat lezen maar begin het koud te krijgen. Het wordt bewolkt en om een uur of twee barst er een onweersbui los, compleet met hagel. Die bui duurt ruim twee uur. Da's lang! Maar om een uur of vier doen ze de kachel aan in het hotel dat bij de camping hoort; aangenaam warm.

Ben blij dat ik vanmorgen de wandeltocht heb gemaakt. Goed weer, en de eerste twee uur was ik vrijwel alleen. Daarna een paar bussen met toeristen, die op twee plekken even "uitgelaten" werden, en aldus Hattusa moesten ervaren. Wat is het dan toch een genot om zelf je tempo te kunnen bepalen.

21 mei 2011, naar Amasya.

Erg vroeg wakker geworden en opgestaan. Weer de routine die ik ontwikkel: douchen, auto gereed maken en dan eerst een uurtje wat lezen. In boeken (e-reader) of in de Lonely Planet van Turkije. Daarna nog even gesproken met Pat en Yves, het Canadese echtpaar met wie ik gisteren ook al sprak. Zij gaan vandaag de lange wandeling naar Hattusa maken. Ik ga op weg naar Yazili Kaya, de "beschreven rots". Die ligt vlak bij Hattusa en geldt als heiligdom van de Hittiten.

Je moet er niet te veel van verwachten, maar omdat er weinig overblijfselen zijn met afbeeldingen is dit wel opzienbarend! Daarna doorgereden naar Alacahöyük, hemelsbreed zo'n tien kilometer van Hattusa. Daar werden de Hittitische koningen begraven, negen graven zijn intact gevonden. Ik neem zo waardig afscheid van de Hittiten, zal ik maar zeggen!

Alacahöyük heeft een schattig museumpje, dat natuurlijk ook bezocht. En toen kwam ik, weer naar buiten komende, een schoolklas met Turkse kinderen tegen. Zo'n 30 kinderen, die allemaal wilden laten horen dat ze Engels spraken. Dus 30 maal heb ik de vragen "What is your name", "Where are you from" en "How old are you" beantwoord en steeds een van deze drie vragen teruggegeven aan de vragensteller. Misschien wat ijdel, maar ik heb steeds geantwoord dat ik niet "57 years old" maar "57 years young" was. Alles werd met camera's en een videorecorder van de onderwijzer vastgelegd. Daarna werd klassikaal "Good Bye and thank you very much" geroepen door die 30 kinderen. Hartverwarmend!

Doorgereden naar Çorum maar daar was om mij onbekende redenen het centrum door de politie afgesloten. Çorum is het centrum van de leblebi, de gedroogde kikkererwt die als snack gegeten worden. Ze hebben een beetje hetzelfde effect als het eten van een droge beschuit; de mond wordt er gortdroog van. Uit het voorgaande

mag je concluderen dat het niet mijn favoriete snack is! Daarom maar doorgereiden naar Amasya. Onderweg een mooie vos naast de weg zien lopen.

En een groep van zo'n vijftig ooievaars vloog laag voorbij.

En nog een foto erbij: die van een paarse papaver. Ik ben geen bloemenkenner, maar deze had ik nog niet eerder gezien!

Amasya kent een geschiedenis van 7500 jaar, en is gelegen aan de rivier Yesilirmak, op een punt waar de rivier door de bergen heen stroomt. Het noordelijke stadsdeel bestaat aan de rivierkant uit oude Ottomaanse huizen. Meestal gemaakt van hout en stenen van de duizenden jaar oude stadsmuur, recycling avant la lettre! In zo'n huis heb ik een kamer gehuurd voor twee nachten. Daar zit ik nu, met uitzicht op de snel stromende Yesilirmak. Yesilirmak betekent groene rivier, maar daarmee zullen ze zeker de rivieroever bedoelen! Morgen maak ik een foto om aan te geven wat ik hiermee bedoel!

Een brunch genomen, het zuidelijke, nieuwere gedeelte van Amasya verkend. Nieuw is natuurlijk een relatief begrip voor een 7500 jaar oude stad. Highlights de Gök Medrese (hemelmoskee gezien de deels interne betegeling met blauwgroene, hemelse, tegels) en het lokale museum. Leukste daarin waren 5 nagebouwde Ottomaanse ateliers: een touwslagerij, een zadelmakerij, een weverij, een koperslagerij en een wagenmakerij. Het museum is verder een ware winkel van Sinkel van gevonden voorwerpen van de laatste 7 millennia. 't Is maar dat je 't weet! Morgen meer over Amasya!

22 mei 2011, in Amasya.

Het begint vanmorgen met miezerig weer. Er is laaghangende bewolking waardoor de toppen van de bergen niet te zien zijn. Geen probleem, ik heb gisteren een pocketgrote reisgids over Amasya gekregen bij de plaatselijke VVV dus kan ik eerst virtueel door Amasya gaan. Verder praat ik met Nevin Irtel, de uitbaatster van hotel Sükrübey Konagi en haar moeder. Ze willen veel over Holland weten en vertellen ook veel over Amasya, door steeds te reageren om mijn antwoorden. Vooral moeder is enthousiast dat ik Turks spreek en praat maar door. We drinken natuurlijk thee en hebben het gezellig.

Later op de ochtend wordt het lichter en houdt het op met regenen. Ik begin mijn wandeling maar een paar huizen is de winkel van de “Amasya Halk Egitim Merkezi ve Aksam Sanat Okulu”; een plaatselijk initiatief van zeg maar de volksuniversiteit, maar dan gericht op kansarme vrouwen. Zij kunnen een cursus volgen in een handwerk vak. Hun producten worden verkocht in deze winkel en de vrouwen krijgen de opbrengst van de verkochte door hen gemaakte goederen. Ook wordt hen informatie geboden over opvoeding en gezinssituatie; zeg maar een Centrum voor Jeugd en Gezin. Op dit moment staan 355 vrouwen ingeschreven.

Dit alles wordt mij verteld door Sibel Özder, leerkracht en begeleidster. Later schuift Fikret Yigit ook aan, vice directeur van het volksonderwijs van de provincie Amasya. Sibel vertelt nog dat er een EU project loopt, waardoor zij misschien de kans krijgt om een bezoek te brengen aan een Europees land. Ik hoop voor haar dat het doorgaat, ze is erg nieuwsgierig, vooral naar Nederland omdat een nicht van haar daar woont en getrouwd is met een Nederlander. Ik kan natuurlijk niet weggaan zonder wat te kopen, dus voor Lia zoek ik een tulpje uit. Niet zo zeer om te dragen, maar als kleine bijdrage aan dit leuke initiatief. Enerzijds omdat het ten goede komt aan kansarme vrouwen uit Amasya, anderzijds omdat het een sociaal project is dat aanslaat bij de doelgroep.

De oude Ottomaanse huizen zijn over het algemeen goed in de oorspronkelijke staat hersteld. De opbouw is een houten skelet, dat gevuld wordt met stenen en dan aangesmeerd wordt met leem. Daarna een pleisterlaag en een lichtkleurige verf, meestal wit. Op de foto is het goed te zien; de pleisterlaag is hier nog niet aangebracht.

Dan klim ik de berg een stuk op, op weg naar de Phrygische rotsgraven die in de berg van kalksteen zijn uitgehouwen. Sommige daarvan zijn erg groot en bepalen deels het gezicht van Amasya. Van bovenaf is het een mooi gezicht op Amasya en de bruine Yesilirmak, die in haar naam toch groen is.

Ik moet denken aan de moeder in het hotel, die mij lief waarschuwde niet te vallen omdat de keien glad kunnen zijn. Als ik boven ben breekt de zon door en de imam roept op tot het middaggebed. Zijn oproep galmt tussen de bergwanden door. Kennelijk is er een afspraak dat de oproep geldt voor alle moskeeën want het blijft hierbij. In sommige steden is er een strijd tussen de oproepers en de geluidsinstallaties; hier dus niet.

Dan daal ik weer af en loop een paar kilometer stroomopwaarts langs de ene oever, en stroomafwaarts langs de andere oever. De kwaliteit van de huizen is over het algemeen goed. Niet meer het vertrouwde Turkse beeld van weleer van veel half afgebouwde huizen; bovendien zijn de meeste huizen goed geveerd en onderhouden. Een teken van toenemende welvaart. Verder opvallend Turks dat wonen en werken

door elkaar heen gaat, en dat er nog steeds veel kleine ondernemers zijn. Die soms in de nieuwste auto's rondrijden, maar soms ook nog met paard en wagen.

Ook duidelijk is dat er verkiezingen aankomen. Op 12 juni zijn er verkiezingen voor het parlement; 550 leden groot. Turkije kent een forse kiesdrempel, waardoor de stemmen pas gaan tellen als de drempel van 10% gehaald is. Die eerste tien procent telt dus niet mee. Dat betekent een sterke bevoordeling van de grootste partij. Onafhankelijke kandidaten hoeven de kiesdrempel niet te halen. Veel partijen doen mee aan de verkiezingen, maar de verwachting is dat slechts drie partijen de kiesdrempel gaan halen. De regerende AK partij (religieus, centrum en conservatief), de CHP (sociaal democraten, progressief en seculier) en de MHP (rechts, nationalistisch). Ik heb zelf al meer dan twintig partijen geteld, en het lijkt wel of de

kandidaten steeds dezelfde mannen in pak en goed geschoren zijn. Vrouwelijke kandidaten heb ik nog niet op de affiches gezien. Het lijkt ook of elke partij vooral campagne voert in een busje met grote luidsprekers erop. Daaruit klinken slogans en elke partij heeft een eigen campagnelied. Dat is weliswaar luidruchtig maar ook leuk, zo hoor je nog eens wat!

Naarmate ik weer in het centrum kom wordt er weer flink geflaneerd langs de oevers van de Yesilirmak. De meiden ofwel modern en modieus gekleed ofwel conservatief, veelal met hoofddoek. Veel jongens met eenzelfde modieus kapsel: niet te kort geknipt behalve boven op hun hoofd, waar de haren langer zijn en rechttop geföhnd of met gel zo geplaatst. Ik vind dat een grappig gezicht, net of ik in een science fiction film ben terecht gekomen met vreemde wezens met erg hoge schedels. De meeste jongens knikken echter glimlachend terug als ik hen vriendelijk aanschouw!

Ik zit inmiddels weer in het hotel het blog te schrijven en het begint weer te regenen. De Yesilirmak stroomt zo mogelijk nog wat sneller en de flanerende mensen zoeken snel een heenkomen naar een droge plaats. Ik bedenk me zo dat Turkije blijft boeien, zowel vanwege haar lange historie als vanwege haar huidige ontwikkelingen als wel haar vriendelijke mensen. Amasya is daar een mooi voorbeeld van. Misschien dat ik later deze reis met Lia hier nog een keer naar toe rijd; het is de moeite meer dan waard!

23 mei 2011, van Amasya naar Maçka.

Een lange rijdag vandaag, niet zo zeer in kilometers (500) maar wel in uren, want ik heb gekozen voor de bergwegen. En dat was mooi, vandaag had eigenlijk heel veel. Het weer: zon, regen, bewolkt, mist. De wegen: uitstekend tot matig. Het uitzicht: overwegend erg mooi. Dat komt natuurlijk door de bergen die we in Nederland niet hebben, maar hier genoeg. Ben weer flink geklommen vandaag, twee grote passen waarbij de besneeuwde bergtoppen binnen handbereik leken te zijn. Onderweg naast de bruine nu ook de zwart witte adelaar gezien; lijkt erg veel op de visarend.

Ook leuk was een kolonie ijsvogels, die zijn zo mooi gekleurd en vliegen af en aan naar hun nesten ergens. Die kon ik zo snel niet zien.

Het is goed te zien, er wordt er ontegenwoordig veel werk verzet om die 1000 hydro-elektrische centrales aan te leggen. Overal wordt water omgeleid, worden stuwwerken en stuwwaartjes aangelegd, en er zijn al veel van die centrales in werking. Politiek gezien natuurlijk goed om minder afhankelijk van olie te worden, maar de neveneffecten heb ik eerder al toegelicht.

Vlak voor Trabzon ben ik gestopt in Maçka, een dorpje op een half uur rijden van Trabzon waar Lia morgen aankomt. Er is een camping, verbonden aan een restaurant. De eigenaar, Abdulkadir, is een actief man. Hij was profvoetballer bij Trabzonspor dat gisterenavond vanwege een minder goed doelsaldo het kampioenschap aan Fenerbahçe moest laten. Verder heeft hij dus restaurant en camping en een forellenkwekerij naast de camping. Ook nog een zeeviskwekerij, maar die is natuurlijk in het zoute water aan de kust. Hij is voorzitter van een coöperatie van 60 viskwekers en is actief in de CHP, de sociaal democratische partij. Het is leuk praten met hem over deze onderwerpen, straks lopen we de forellenkwekerij nog langs.

Morgen heb ik maar een korte rit, een half uurtje. Dan hotel uitzoeken, auto (laten) wassen en naar de kapper, alvast Trabzon wat verkennen maar natuurlijk vooral op Lia wachten. Ik hoop nu al dat ze een goede vlucht heeft!

24 mei 2011, naar Trabzon.

Wakker en ga in een prieeltje naast de rivier ontbijten met wat fruit en lezen. Yusuf, de opzichter van de forellenkwekerij komt me regelmatig een glaasje thee brengen. Maçka ligt nog hoog in de bergen, en de wolken drijven langs de bergwanden. Veel groen, een lekkere temperatuur, wat regendruppels.

Dan rij ik naar Trabzon toe en zoek een hotelletje voor de komende dagen. Snel gevonden, hotel Ural. Volgens de Lonely Planet het hotel met de beste badkamers ten oosten van Istanbul. Volgens de man van de VVV een “best hotel”. Ik ben er vroeg en wordt meteen uitgenodigd nog wat van het ontbijtbuffet te nemen, wat ik doe. Tegenover het hotel is de kapper die me goed onderhanden neemt. Geknipt, geschoren en gewassen kom ik een half uur later naar buiten.

Trabzon heeft net als veel andere steden inmiddels autovrije straten waar de duurdere winkels gevestigd zijn. De zijstraatjes barsten van de bekende activiteiten: winkels, advocaten, artsen, notarissen, ambachtelijke ateliers. De mensen op straat vallen me op doordat ze gemiddeld wat kleiner zijn en er ook blonde mensen rondlopen. Maar, ik ben slecht in dat soort waarnemingen, het kan ook zijn dat bij de dames blond in de mode is. Ik zal Lia vragen daar morgen eens op te letten!

Bij een bezemmaker sta ik stil. In een werkruimte van drie bij drie meter zijn twee mannen nijver bezig lange takken bij elkaar te rapen en met naald en draad worden ze mooi bij elkaar gebonden. Daardoor ontstaat de Turkse veger! Ik koop een kleine voor in de Toyota nadat ik me heb laten uitleggen waarom dit de beste is. Hou het er maar op dat deze ambachtelijk in elkaar gezet is door een goede vakman, bescheidenheid kende hij niet!

's-Avonds haal ik Lia op van het vliegveld van Trabzon, zo'n tien minuten rijden van het hotel. Ze is mooi op tijd en ik ben blij haar weer te zien. We eten nog wat, kletsen flink bij en verheugen ons op de komende maand! (Holger)

24 mei 2011; van Deventer naar Trabzon, via Ankara.

Met Roissy, die mij tot Apeldoorn begeleidde, de dag Turks ingezet door samen te ontbijten met simitjes van de Turkse bakker op de Boxbergerweg. Zo heb ik de sfeer alvast te pakken. Op Schiphol ging alles van een leien dak. Inchecken in 5 minuten gepiept, nog een keer echte koffie gedronken bij Starbucks, het tijdschrift Maarten (van Rossum) voor Holger gekocht (houdt ie van) en me genesteld bij Gate 2 waar mijn vlucht, geheel volgens schema, begon. Nog even gepraat met een ambtenaar van BiZa, die in het kader van Turkije wel / niet bij Europa, regelmatig naar Ankara reisde om de Turken uit te leggen hoe en welke vluchtelingen zij op dienen te vangen, als ze tenminste bij Europa wilde horen. Hij was wat somber gestemd, want van de afspraken die ze 2 maanden geleden hadden gemaakt, met de daarbij behorende uit te voeren opdrachten was niets terecht gekomen. Hij had nu het voornemen om zich aan te bieden en de ambtenaren daar te gaan assisteren, zodat het allemaal goed zou komen. Ik moest heel even denken aan het thema interculturele communicatie! Ik vroeg hem of hij dacht dat het enthousiasme van Turkije om zich bij Europa aan te sluiten nog wel zo groot is. Immers, economisch gaat het Turkije zeer goed en of de Turken in de toekomst bijvoorbeeld Griekenland zou willen ondersteunen, zodat het voor een faillissement behoed kan worden... ik weet het niet!

99% Van de reizigers waren vooral oudere Turken, op vakantie naar hun geboortestreek. Ik mocht, vanwege mijn lengte, helemaal vooraan zitten. Dit betekent een enorme hoeveelheid beenruimte en ik voelde me in een soort salon zitten, waar ik kon ontvangen. Dit was ook wat er gebeurde. Ieder die moest wachten op zijn / haar beurt voor het toilet, nam naast mij plaats en begon met het beetje Nederlands wat beheerst werd een gesprek. Samen met mijn beheersing van het Turks, kwamen we net ver genoeg. Inburgering heeft nog een lange weg te gaan! De meeste vrouwen waren doodsbenuwd voor de vliegreis, het angstzweet was te ruiken! Ze prevelden tot Allah voor een goede vlucht en naast mij, aan de andere kant van het gangpad, zat een zeer gelovig man (lange grijze baard, dus de Hady minimaal een keer volbracht, denk ik). Hij neuriede soera's uit de Koran uit een klein groen in het Arabisch geschreven boekje, mooi van rechts naar links. Zo baden alle gelovigen zichzelf, en daardoor ook alle ongelovigen, veilig naar Ankara. Mij kon niets gebeuren!

Na de landing in Ankara, werd ik tot mijn verbazing opgehaald door een medewerker van het vliegveld. Met voorrang mocht ik het vliegtuig verlaten en onder escorte werd ik naar gate 304 geloodst, waar mijn vliegtuig naar Trabzon al klaar stond.

Tussendoor nog snel het verplichte visum geregeld en voor ik het wist zat ik al weer op de lange benenplek, maar nu dus richting Trabzon. Een heel ander soort reiziger. Moderne, snelle zakenlui, echt mensen van de wereld, maar wel voornamelijk mannen! Ik was duidelijk de enige niet Turkse op deze vlucht en iedereen was dan ook zeer benieuwd wat ik hier kwam doen. Maar hoe werelds ze er ook uitzagen, kennis van andere talen dan het Turks was er nog niet, dus ook nu kwam mijn babyturks weer goed van pas!

In Trabzon aangekomen snel in de ontvangsthall gekeken of Holger er wel was en ja hoor!! Hij stond al te glimmen! Terug om mijn tas op te halen, die helaas niet kwam. Deze bleek naar de internationale afdeling gebracht te zijn, omdat ik de enige passagier van buiten Turkije was en dus moest mijn tas door de douane. Wederom onder escorte naar mijn appelgroene Ikea tas gebracht die helemaal alleen in een enorme hal op mij stond te wachten. De beambte wist mij onderweg er naar toe al te vertellen hoe mijn bagage er uit zag, zo'n opvallend kleurtje heeft ie! Vervolgens met Holger en tas naar To Yota gelopen die weer heel vertrouwd rook en zat! Holger had al een hotelletje geregeld, midden in het centrum van Trabzon. Lekker samen nog een stuk gelopen, bijgekletst, mam, Stella en Roissy gebeld en uiteindelijk hondsmoe maar zeer tevreden in slaap gevallen! Blij dat ik er ben!!! (Lia)

25 mei 2011, in Trabzon.

Samen ontbeten nadat we eerst voor Lia haar yoghurt en fruit hadden gehaald. Daar is zij inmiddels aan verslaafd, en om de hoek is gelukkig alles te krijgen! Na het ontbijt nog even gesproken met een Nederlands echtpaar dat ook dit hotel had uitgezocht. Zij zijn ook met eigen vervoer en op weg naar Armenië en Georgië. Daarna begonnen met een lekkere wandeling door Trabzon naar het Aya Sofia museum. In de dertiende eeuw opgericht als kerk, daarna moskee en nu al weer een tijd museum. De aanwezige fresco's zijn in samenwerking met de universiteit van Edinburg zo goed mogelijk hersteld. Een paar indrukken gaan hierbij.

Ook in dit museum troffen we weer een schoolklas met enkele meiden die ons wat durfden te vragen. Vooral Lia's lengte werd met haar besproken, dat fascineerde de meiden duidelijk! en toen een groepsfoto. Op onze foto Lia in gesprek met enkele meiden uit die klas!

Vervolgens terug richting centrum met de dolmus, het kleinschalige private vervoer bij uitstek in Turkije. Lekker geluncht en toen het Trabzon museum bezocht. Dat is het oude woonhuis van een bankier, in een Italiaanse stijl gebouwd en in de oorspronkelijke staat. Die bankier, Kostaki, kreeg kennelijk toen al riante bonussen om zo'n huis er op na te kunnen houden. Indrukwekkend. Heel schattig is de collectie archeologische vondsten; erg weinig. En de etnografische afdeling: wat oude kostuums en wat persoonlijke bezittingen van Cevdet Sunay, de vijfde president van de republiek Turkije . Ook Atatürk heeft toen hij in Trabzon verbleef hier tijdelijk gewoond, dus de heldenverering is er wel degelijk!

Nog wat kleine inkopen gedaan en omdat de Toyota zo goed gereden heeft is hij nu voorzien van de Masallah spreuk die op bijna elk beroepsmatig vervoermiddel in Turkije te lezen is: Moge Allah's zegen er op rusten!

26 mei 2011, Sümela klooster.

Vroeg op om het Sümela klooster te bezoeken. Vroeg, zodat we de troepen en vooral de groepen vooruit zijn. Om zo goed als alleen dit soort bezienswaardigheden te ervaren geeft een extra dimensie. De sfeer is authentieker dan wanneer ook anderen met camera's en in hedendaagse outfits rondwaren. Het klooster ligt een kleine 40 km van Trabzon en tijdens de rit stijgen we enorm. De laatste 3 km moest To zelfs in de eerste versnelling haar werk doen, maar ze snort er tevreden bij; dit is wat ze graag wil! De omgeving wordt naarmate we omhoog gaan mooier en mooier. Enorme bergwanden, volkomen met groen (écht groen) begroeid. Het is prachtig weer, waardoor de groentinten nog intenser worden. Het ruikt heerlijk naar vochtige grond; tot gisteren heeft het veel geregend.

Sümela (lokaal beter bekend onder de naam Meryemana, wat moeder Maria betekent), is tegen de Karadag (zwarte berg) aan geplakt, 300 m boven het dal.

De rotswanden lopen op dat punt bijna loodrecht omhoog, waardoor het een waar wonder is, dat dit ooit (letterlijk) van de grond is gekomen. Een prachtige plek, die aan de in die tijd gestelde eisen voldeed: de aanwezigheid van grotten en water. Vooral het laatste dendert met enorme kracht van de berg naar beneden. De stroom is niet breed maar nadrukkelijk in het landschap aanwezig, op een positieve manier.

Het klooster is in de vierde eeuw na christus gebouwd maar in de dertiende eeuw heeft het zijn huidige vorm gekregen. Met name de rotskerk is voorzien van veel fresco's in drie lagen. De zichtbare fresco's komen uit de achttiende eeuw.

Ten behoeve van de watervoorziening was er een aquaduct en het klooster was goed beschermd door een enkele ingang bovenaan een lange trap. Naast de eerder genoemde kerk bestond het complex verder uit een bibliotheek, gastenverblijven en woon- werkgedeelte voor de monniken zelf. Een deel van de kerk en van de bibliotheek zijn toegankelijk voor bezoekers.

De fresco's zijn werkelijk prachtig van kleur. Bijzonder spijtig is dat ze tot menshoogte ernstig beschadigd zijn en nog steeds worden. Er zijn wel enkele borden opgehangen die zeggen niet in de fresco's te krassen en te hakken maar er is geen controle op dus ieder die wil krast .... was here. Daarnaast wordt volgens goed islamitisch principe de afgebeelde gezichten verminkt en de ogen uitgestoken. Immers, religieuzen dienen niet afgebeeld te worden. Het zelfde is te zien in de Aya Sofia in Istanbul.

De laatste 300 m naar het klooster moesten te voet worden afgelegd. De weg er naar toe was zeer divers voor wat betreft het wegdek; deels plaveisel, deels trappen en soms vormden de boomwortels een ware slangenkuil, waarin je voeten houvast moesten zien te vinden.

Holger heeft hier wat meer moeite mee gezien zijn hoogtevrees. Geen hekwerk langs het pad, wel een steile bergwand van honderden meters. Tijdens mijn voettocht naar boven, in opperste concentratie, hoorde ik plots een lichte plof naast me en zag in mijn ooghoek iets bewegen. Het eerste hagedisje tijdens deze vakantie! Er volgen er vast wel meer, maar de eerste is altijd weer bijzonder. Een foto waard.

Al met al een spectaculaire tocht en een bezienswaardig einddoel.

27 mei 2011, Georgia on my mind...

Vroeg opgestaan en Trabzon verlaten. Over een zeer goede kustweg zijn we op weggegaan. Al snel komen we in de theetuin van Turkije; de provincie Rize. Op de steile wanden van de bergen zien we theestruiken. Soms wordt er geplukt, het lijkt of elke vierkante meter ingezet wordt voor thee! Çaykur is Turkije's grootste theefirma en dat zullen we onderweg ook zien. Van reclameborden tot fabriekscomplexen, en als sponsor van de voetbalclub Rizespor, langs wiens stadion we rijden. De reis gaat vlot en onderweg stoppen we in Pazar om wat te drinken. Kort na Pazar stoppen we aan de kant van de weg om nog een sticker op de auto te plakken. Lia ziet een vrouw een veldje bewerken en gaat daarheen. *Zomaar, een stukje grond, direct gelegen aan de snelweg. Ze heeft een prachtig metalen karretje bij zich waar al haar benodigdheden in zitten. Ze is erg blij dat ik haar even stoor want ze staat, dik ingepakt, te werken in de brandende zon. Trots vertelt ze wat ze allemaal hoopt te oogsten binnenkort: kool, aubergine en Turkse paprika's, de biber. Als ik vraag of ik haar op de gevoelige plaat mag vastleggen gaat ze breedlachend in de houding staan. Altijd weer dierbaar dat iemand na een kort gesprekje zo open gaat!*

Ik wordt aangesproken door een Georgiër die in Heerenveen woont en werkt, Robert Kazarian. We praten wat, en het blijkt dat hij de zeer vriendelijke vader is van Anna-Maja Kazarian, op elfjarige leeftijd al tig maal schaakkampioen in haar klasse van Nederland. Haar opa heeft haar indertijd schaken geleerd, en onlangs was er in de Volkskrant een groot artikel over haar met foto. Dat laat Robert ons met trots zien. Robert rijdt in een mooie Mercedes, die hij, hopelijk met winst, in Georgië zal achterlaten.

Het is hartverwarmend met hoeveel trots en liefde hij over zijn schaakwonder praat. De Volkskrant zaterdagmagazine van december j.l. gaat hij voor me uit de auto halen. Hij hoeft niet te zoeken, het artikel ligt binnen handbereik. Prachtige foto van een toen nog 10 jarig meisje, met het belangrijkste schaakstuk, de dame, in haar hand.

Even later komen we bij de grens. De eerste Turkse douanier waarschuwt mij niet met de jongens in zee te gaan die met mijn paspoort alles wel even zullen regelen. Was ik, enigszins eigenwijs, toch al niet van plan. We moeten even wachten tot we voorbij de lange rij vrachtwagens kunnen en dan komen we bij de Georgische grens. Lia moet uitstappen en langs een andere weg Georgië in, ik door. Een kleine controle,

een stempel en ik mag doorrijden. Nog wel even wachten op Lia, die na ruim 10 minuten ook Georgië binnen mag!

We naderen Batumi. Ik weet nog als kind dat ik ooit vanuit Hopa, de Turkse grensstad, de vuurtoren van Batumi kon zien. Toen nog een Russische stad. Nu ben ik er echt en betrekken we een hotel en lopen de stad in. Een stad van contrasten. Een paar prima wegen, de rest heeft de laatste decennia geen onderhoud gezien en zijn echt gemaakt voor Toyota's! Meer lelijk en vergane glorie dan aantrekkelijk. Maar sommige gebouwen zijn weer wel heel mooi. We lopen voorbij een beschilderde muur met als motto "Georgia belongs to Europe". Midden in de stad vinden we een standbeeld van Medea met het gulden vlies op een hoge pilaar. Onlangs neergezet voor 1 miljoen dollar hetgeen de bevolking maar niks vond. Kunnen wij ons wel wat bij voorstellen!

We bezoeken het museum voor hedendaagse kunst, met een overzichtstentoonstelling van de tot dan toe bij ons onbekende Shota Zamtaradze. Daarna gaan we op een terrasje wat drinken. Naast ons zit een vrouw met een

stalletje lekkernijen. Ik denk dat de zonnebloempitten en de koekjes die zij verkoopt wel erg lekker moeten zijn. Zij kan er zelf namelijk niet van af blijven!

Zo zitten we dus in Georgië. Weer even wennen dat we het Georgisch noch kunnen lezen, noch kunnen verstaan. Maar er is altijd wel een oplossing; in ons hotel sprak de receptioniste Turks, bij het toeristenbureautje sprak het meisje Engels.

28 mei 2011, de Ughelt Goderdzi pas.

Hij kwam net de fruitstal binnen, terug van de strawberryfields forever, twee emmers dragend vol met wilde aardbeitjes : de bosfruitplukker. Een pond gekocht voor ons picknickontbijt. Daarnaast nog yoghurt, bananen, abrikoosjes en twee simitjes ingeslagen. Nog voor negenen op weg naar Tbilisi, de hoofdstad van Georgië. Na een half uurtje gestopt, de stoeltjes uitgeklast en met de stromende rivier onder en een strakblauwe lucht boven ons onze eerste maaltijd van vandaag genuttigd. Lekker buiten met een zee van groen om ons heen. Het is niet de gebruikelijke weg van Batumi naar Tbilisi waardoor er nauwelijks verkeer is. Wel veel loslopende koeien

met kalfjes op de weg, soms met een bel maar heel vaak met een kleurig breisel om het voorhoofd. Wat het doel hiervan is blijft gissen; heeft elke kudde een eigen kleur of patroontje, of lijden georgiaanse koeien aan een plaatselijk kouwelijk voorhoofd en wordt het probleem zo opgelost? Hoe dan ook, vrolijk staat het zeker.

Na het ontbijt getankt. Een bijzondere pomp. Je moest van te voren melden hoeveel liter je wilde. Dit wordt opgepompt en vervolgens moet het allemaal in je tank. Het is dus wel zaak dat je enig idee hebt hoeveel er bij in kan, wil de boel niet overstromen. Bij het betalen werd Holger gevraagd welke voetbalclub hij hoger aansloeg: Manchester of Barcelona. Holger gokte op de laatste wat gelukkig in zeer goede aarde viel en beloond werd met een aanbod gezamenlijk bier te gaan drinken. Het was 10 uur 's morgens! Overigens weten we niet wat hem aangeboden was indien Holger Manchester had geantwoord. Naast het bierantwoord werden we ook met enorme gebaren uitgewuifd bij het wegrijden.

Al vrij snel daarna werd de kwaliteit van het wegdek bar en boos. De weg was zelfs regelmatig weg. Wat over was, was een gat met wat stenen er om heen. Dit duurde 50 km en ruim 3 uur. Wel erg fijn voor To Yota, ze is hier voor gebouwd! Overigens zie je veel Russische broertjes van de To Yota met een schattige uitstraling aan de voorkant.

Door de kwaliteit van het wegdek, twijfelden we toch af en toe of we wel de goede richting opgingen. De laatste keer dat we dit aan iemand vroegen moest de kaart er bij gepakt worden. Twee bijzonder aardige heren legden aan Holger omstandig uit hoe het stenen gatenpad verder verliep en wanneer we weer iets van verharde wegen konden verwachten.

We stegen snel en op een gegeven moment bereikten we het hoogste punt, 2223 meter. We reden al langs sneeuwvelden maar op dit punt moesten we zelfs langs sneeuwwallen, van ruim 2 meter hoog. De aardige man van iets eerder stond hier op ons te wachten. Hij vertelde dat op het hoogtepunt van het sneeuwseizoen de wallen 17 meter hoogte bereikten en er slechts met een tractor doorheen te komen was. Samen op de foto was een must, zowel met onze als met zijn camera. Wat we uiteindelijk te zien kregen maakte de weg er naar toe ruimschoots goed!

Daarna ging het snel bergafwaarts. De sneeuw verdween uit zicht en de temperatuur steeg weer. Op een gegeven moment moesten we een bruggetje in aanleg over. Een plank aan de rechterkant, een stukje overgebleven weg aan de linkerkant, in het midden niets en een groep mannen die Holger instructies gaf met gebaren en in een voor ons niet te verstane taal. Ook de gebaren zijn dubieus want wat bij ons “Kom maar” betekent kan daar maar zo “Stoppen” inhouden. Ik met mijn ogen dicht en Holger open (denk ik tenminste) zijn we aan de overkant gekomen.

Uiteindelijk weer op normale wegen beland en tijdens een stop bleek de rechtersporband leeg te lopen. Het geluk was aan onze zijde want enkele meters verder was een bandenservicepunt. De klus werd onmiddellijk geklaard en de oorzaak van het leeglopen werd ons overhandigd: een minuscuul dondersteentje!! Je (ik tenminste) zou toch denken dat een vlijmscherpe kei de boosdoener zou zijn, maar niets was minder waar.

Tbilisi hebben we niet gehaald maar we hebben genoten van de rit van vandaag. We overnachten in Borjomi, een vriendelijk stadje wat zijn oorsprong dankt aan de aanwezigheid van mineraalwaterbronnen, 150 jaar terug ontdekt door de Russen.

Tot slot: de lage vegetatie langs de kant van de weg lijkt erg Hollands: madeliefjes, boterbloemen en voor ieder die dit leest: een veldje “vergeet ons nietjes” !

29 mei 2011, Borjomi.

Borjomi heeft gisterenmiddag zo'n prettige indruk op ons achtergelaten dat we besluiten er een dag te blijven. Borjomi is niet alleen een leuke plaats, het is ook vergelijkbaar met "Spa rood". Niet alleen in Georgië, ook in Rusland. Illustratief: toen Yuri Gagarin terugkwam uit de ruimte was het eerste waar hij om vroeg een koel flesje Borjomi!

Onderweg stoppen we nog bij een kerkje waar de dienst deels buiten georganiseerd wordt omdat er meer mensen dan plek zijn. Zal menig geestelijke in Nederland jaloers op zijn! Lia steekt voor al onze familie en vrienden wat kaarsjes van echte bijenwas op.

We wandelen richting het hier befaamde “Mineraal Water Park”. Langs de rivier, met soms opgeknapte schitterende huizen, en veel huizen die eens schitterend zijn geweest maar wachten op een forse onderhoudsbeurt. En voor sommige van die panden is dat wachten al te lang aan de gang, slechts in de puinhopen schuilt met veel fantasie de glorie van weleer. Bij de ingang van het park is ook een kabelbaantje dat je de berg op brengt. We gaan er van uit dat de staat van onderhoud beter is dan die van de vele huizen die we zagen en maken de rit, zowel op als neer. Boven was een prachtig uitzicht over de plaats Borjomi, en verder eigenlijk niets. En de staat van onderhoud van de kabelbaan was redelijk. Mijn fascinatie voor oude machines is overigens iets groter dan mijn hoogtevrees, waardoor ik toch nog met achting aan deze kabelbaan kan terugdenken!

In het Mineraal Water Park hebben we natuurlijk ook direct uit de bron het Borjomi water gedronken. Iets minder lekker dan de gebottelde versie, mede doordat het uit de bron zo'n 40 graden is en minder prik bevat dan de gekoelde gebottelde versie. Het is prettig te weten dat het water volgens de eerste Russische wetenschappelijke onderzoeken heel goed is voor de mens en allerlei kwalen kan bestrijden!

We lopen aan het begin van de middag terug richting hotel en lezen de dag langzaam uit. We kijken nog naar de tastbare bewijzen van de Russische overheersing: Een gevelbreed bronzen plastiek van meisje en jongen, hamer en sikkel. En Lenin, die hier nog steeds op zijn voetstuk staat.

30 mei, van Borjomi naar T'bilisi.

Na een diner met Israël, een nacht met ons tweeën en een ontbijt met Amerika verlaten we Borjomi op weg naar T'bilisi, vol goede herinneringen. Ook al is het maar een rit van een tweetal uren, wij zullen er de hele dag over doen. Want er valt zo veel

te zien onderweg. We begonnen met een schitterend landschap. Door de bergen heen langs een rivier die zich daar langzaam aan een gangbare weg door heeft gemaakt. Georgië is dicht bebost zodat er steeds groen te zien is. Groenschakeringen beter gezegd, want groen doet geen recht aan de veelkleurigheid daarvan! In de ochtend waren er lage wolken die als een soort rookgordijn tegen de bergen leken aan te kruipen.

De eerste stop is in Gori. We rijden de stad binnen die een desolate indruk maakt. Verlaten fabrieksgebouwen, slechte wegen, en woonflats waarbij de ex- Bijlmer een paradijs lijkt. Ooit moeten deze woonblokken mooi geweest zijn, maar de fantasieloosheid van de ontwerpen en het achterwege blijven van onderhoud en soms een simpel verfje, enfin, zie het zelf maar:

Gori is de geboortestad van Jozef Stalin. Onder Stalins bewind versnelde de industrialisatie van de Sovjet-Unie en groeide het land uit van een achtergebleven boerenmaatschappij tot een industriële wereldmacht. Door Stalins krachtvolle en centrale optreden, zijn succesvolle bestrijding van het analfabetisme, de elektrificatie van zijn land en door een zorgvuldig geregisseerde volksverering rond zijn persoon is hij nog altijd populair bij bepaalde delen van de Russische bevolking. Zeker in Gori, waar een museum aan hem gewijd is. Zijn oorspronkelijke geboortehuis staat nu in de tuin van het museum, in een soort kapel die contrasteert met zijn huis.

In het museum zelf veel foto's van Stalin, helaas is de uitleg in het Georgisch en Russisch, slechts spaarzaam in het Engels. Verder schilderijen, gebruiksvoorwerpen van Stalin, boeken en zelfs een paar Nederlandse klompjes, hem aangeboden ("aan kameraad Jozef Stalin") door de CPN. De klompjes wel in het rood beschilderd!

Na Gori vervolgen we onze weg naar T'bilisi maar maken eerst een tussenstop in Mtskheta. Spreek dat maar eens correct uit, oefen er maar eens op! Daar is een deel van het dorp onder Unesco toezicht gerestaureerd en dat is goed te zien. Voordat we het dorp in gaan praten we met Sander Agterhuis en een Zweedse collega van hem.

Beiden werken voor het EUMM. Na de oorlog in Zuid-Ossetië in augustus 2008, verklaarde de EU op 15 september 2008 een waarnemingsmissie naar Georgië te sturen. De belangrijkste doelstellingen van de missie zijn het herstel van de stabiliteit en de normalisering na de crisis. De waarnemersmissie bestaat uit meer dan 200 vakspecialisten die routinematige inspecties uitvoeren binnen de zone van de missie dat behalve Georgië, ook Zuid-Ossetië en Abchazië omvat. De missie ziet toe op naleving van de mensenrechten en de naleving van het door Franse bemiddeling gesloten vredesakkoord tussen Georgië en Rusland op 12 augustus 2008. Sander en zijn collega geven ons nog wat tips waar we deze dag gebruik van kunnen maken.

Eerst bezoeken we in Mtskheta het Antioki kerkje. 1500 jaar oud, gerestaureerd, en volop in gebruik. Zeker door de nonnen die op het terrein een klein klooster hebben. De oude non die we zagen knikte ons zeer vriendelijk toe, de jonge non had haar dag niet zullen we maar zeggen. Het kerkje zelf was ruim voorzien van fresco's.

Echt opzienbarend is de Svetitskhoveli kathedraal. Nog steeds een zeer heilig punt in Georgië. Ruim duizend jaar oud. Naar verluidt gebouwd boven het graf van een vrouw die in het bezit was van de mantel die Jezus droeg voordat hij stierf. Er worden door Georgiërs wonderen aan deze plek toegekend, de kathedraal is er natuurlijk bovenop gebouwd.

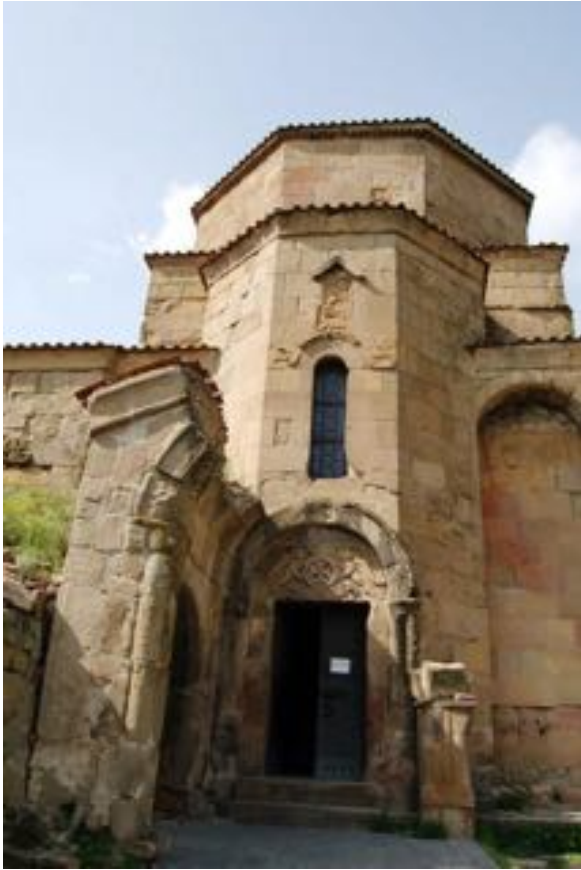

Daarna de laatste kerk van vandaag, de Jvari kerk. Ook in trek bij de gelovige Georgiërs. De kerk is gebouwd op de plek waar boven op een berg een heilig, groot houten kruis was neergezet in de 4^e eeuw. Op die plek is de Jvari kerk gebouwd. Vanuit de wijde omtrek is de kerk te zien, en vanaf de kerk is de wijde omtrek te zien. (Een kleine dissonant was de aanwezigheid van een winden latende norske Georgisch geestelijke, maar dat kan gebeuren!)

We rijden vanaf de Jvari kerk weer de berg af en stoppen nog even bij de wensboom. Een boom waar veel Georgiërs een lapje stof aan hangen om hun wensen vervuld te zien worden. Onze wensen zijn al vervuld, wij hebben er geen lapje aan toegevoegd!

Aan het eind van de middag T'bilisi in gereden, het door ons gezochte hotel gevonden in het oude centrum, wat rondgelopen en heerlijk gegeten met rode kool / rode bietensalade en een nog lekkerder pompoensoep. Morgen en overmorgen gaan we T'bilisi verkennen!

31 mei 2011, Zwaveldampen in T'bilisi.

Onder onderstaand koepeltje heb ik vanmiddag, na een boeiende stadswandeling, een uur zitten en liggen zweten in het oude badhuis van T'bilisi terwijl Holger een terrasje had uitgezocht. Na 10 minuten geweekt te hebben in een warm zwavelbad kwam een stoere madam binnen die me gescrubd , ingezeept, geboend en afgespoeld heeft. De resterende 40 minuten die me nog restte heb ik wisselend doorgebracht. In het zwavelbad, onder de koude douche, even zitten op een houten klapstoel, wat water drinken om het intern vochtgehalte op peil te houden en weer in het zwavelbad. Als herboren kwam ik er weer uit. Glad velletje en een rozig gevoel. Gelukkig trekt de lucht van rotte eieren, waar zwavel toch echt naar riekt, niet in je huid. Een aanrader!

Voorafgaand aan deze ervaring hebben we, zoals vermeld, een stadswandeling gemaakt. Eerst met de metro naar het beginpunt, het mondaine deel van T'bilisi.

Brede avenues met aan weerszijden enorme pompeuze gebouwen, daterend uit de 19de begin 20ste eeuw, zoals het theater- en operagebouw, de academie van wetenschappen, het parlamentsgebouw, het nationaal museum en veel reliëfbouwwerken. Helaas is veel, zo niet alles tot 2012 gesloten wegens restauratiewerkzaamheden, iets wat goed is om te zien want T'bilisi heeft veel moois, wat zo ongeveer op instorten staat dan wel ernstig verwaarloosd is. Maar vaak is het exterieur ook zeer de moeite waard.

Wat wel open is, is het Europe House, waar een fototentoonstelling is onder de titel Changes. Ene Lionel Charrier is daar waar het volk zich roert en maakt hier indringende foto's van. Zo was er een serie foto's van de opstand in Kiev, T'bilisi, van begin 21ste eeuw, maar ook heel recente afbeeldingen van de revoluties in Tunesië en Egypte. Voordat we de tentoonstellingszaal binnengaan komen we een filmploeg met journalist tegen op de trap. We worden aangesproken; wij vertellen wat wij van Georgië vinden en de interviewer geeft ons zijn mening over Nederland, wat hij kennelijk bezocht heeft. Zowel hij als wij zijn uiterst positief over elkaars homelands.

We vragen of er een catalogus van de tentoonstelling is. Die blijkt er te zijn, maar slechts in een handgeproduceerde oplage die op is. Maar we raken in gesprek met de programma directeur van het Europe House, Mariné Mizandari en haar collega Tamuna Gurchiani. Beide dames raden ons enkele tentoonstellingen aan in het Nationaal Museum van Georgië, maar dat is dicht vanwege herstelwerkzaamheden. Dat is jammer, maar dan treedt tot onze verbazing razendsnel het T'bilisi netwerk in werking. Een telefoontje hier, een telefoontje daar en voilà, of we morgen rond 12.00 tijd hebben? Wij wel, dan worden we rondgeleid langs de mooiste stukken van het Nationaal Museum van Georgië, dat bijna weer open is. En voor ons morgen helemaal! Hulde aan Martiné en Tamuna!

Vervolgens hebben we onze ontdekkingsreis door de stad vervolgd en kwamen terecht in wat eens een prachtige wijk moet zijn geweest. Dit is nog steeds te zien aan alle bewerkte balkonnetjes, balustrades, deuren en overdekte minigalerijtjes.

Mooie doorkijkjes en als we stilstaan bij zo'n tafereeltje, worden we door de bewoonster uitgenodigd om in haar tuin te komen kijken. Ik weet nu waar de Groene Vingers wonen!! Een klein binnentuintje maar zó mooi. Zelfs de drogende zwarte sokken lijken baat te hebben bij die groene vingers!

Georgië is in het verleden meerdere malen bezet geweest door de Perzen en de Russen. Natuurlijk wonen er nog talloze nazaten van deze volkeren. De eersten zijn met name actief op economisch terrein en de anderen vooral op administratief gebied. De oorspronkelijke Georgiërs houden zich vooral bezig met kunst, filosofie en wetenschap. Tbilisi zit dan ook vol met verrassingen. Veel beelden verspreid door de stad, maar ook veel grapjes op muren. Om hier een indruk van te geven volgen wat plaatjes van het laatstgenoemde.

1 juni 2011, de gouden leeuw van Georgië.

In de derde eeuw voor christus heerste de Bedeni cultuur in delen van Georgië. In de graftombe van Tsnori werden verschillende gouden artefacten gevonden. Daaronder de bekende leeuw van Georgië, nu symbool van de Bank van Georgië. Een echt mooi bewerkt offer dat dus vijfduizend jaar geleden aan iemand werd meegegeven.

Vakmanschap van vijfduizend jaar oud, wat deden we toen eigenlijk in Nederland, waren we er al? Wij hebben vandaag het origineel kunnen bewonderen, dat vonden we een voorrecht. En wat we normaal eigenlijk niet doen, we hebben een replica aangeschaft. De gouden leeuw van Georgië gaat straks mee naar huis in Deventer.

Overigens is het een voorwerpje van zo'n 3 1/2 cm lang en 2 hoog. Dus denk niet dat we straks met een aanhanger met daarop een levensgrote goudkleurige leeuw thuiskomen!!

Vandaag hebben we gewijd aan de kunstuitingen in Tbilisi. Eerst naar de fototentoonstelling van Thomas Dworzak. Een Duitser die al een jaar of tien in Tbilisi woont en gegrepen is door Kozakken, Cherkessen, Tsjetsenen en andere Kaukasische volkeren. Van hem bezochten we een indrukwekkende tentoonstelling. Foto's van hem werden afgewisseld met literatuurfragmenten uit werk van John le Carré en Tolstoi en gaven zo een beeld over de mentaliteit van deze volken, vaak sterk aan geweld gerelateerd. In de boekhandel was een boek van deze tentoonstelling te koop, hebben we gedaan. Kom straks in Deventer kijken en je zult het met ons eens zijn: prachtig!

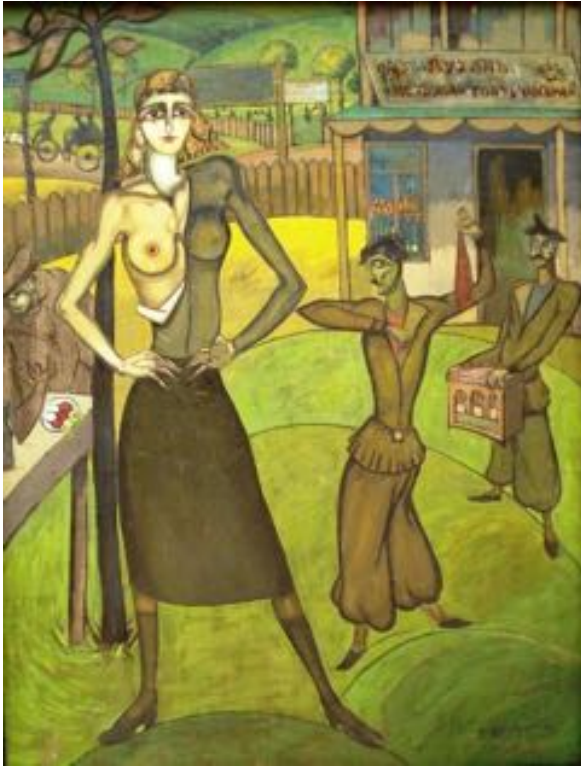

Daarna hadden we afgesproken met Tamuna om 12.00 voor de National Museum. Dat sloot in 2007 voor renovatie en is sindsdien dus gesloten. Maar wij waren in het gezelschap van Tamuna, verpersoonlijking van “Sesam, opent u!”.

Ze belde, de deur ging open en we werden welkom geheten door Prof. David Lordkipanidze, directeur van het museum. Hij liet ons de kern van de renovatie zien, die gefinancierd is door een door oliehandel rijk geworden Georgiër. Kijk, dan wil je wel een paar centen meer voor de diesel betalen! De renovatie is in een afrondende fase, maar de schatkamer van het rijksmuseum is al ingericht en daar bracht hij ons naar toe. Veel mooie voorwerpen, indrukwekkend tentoongesteld in een tijdslijn van drieduizend jaar voor Christus tot 500 na Christus. Veel sierraden, van simpel tot geraffineerd, meestal getuigend van vakmanschap. Goud is er relatief veel in Georgië, het is een van de bodemschatten. Goud wordt in zeer kleine hoeveelheid in de rivieren aangetroffen als goudstof. Van oudsher wordt dit opgevangen door een schapenvacht in de rivier te leggen, waar het goudstof in wordt verzameld. Nu weet je ook waar het gulden vlies vandaan komt: inderdaad, vermoedelijk uit Georgië!

Voelden we ons al bevoorrecht dat de deuren van het gesloten rijksmuseum voor ons opengingen, het werd nog overtroffen. Ook de National Gallery wordt gerenoveerd, ditmaal met staatssteun. Georgië heeft veel musea, vaak zeer slechte gebouwen, maar met een zeer indrukwekkende collectie. Er is langzaam wat geld voor renovatie beschikbaar, zodat veel musea tijdelijk geheel of gedeeltelijk dicht zijn. Maar één telefoontje van Tamuna en de directeur van de National Gallery stond ons op te wachten en liet ons drie collecties zien. Met het gemak van de wereld verbrak hij de zegels van de verzegelde toegangsdeuren en liet ons drie zalen zien. Met collecties van onder meer Lado Gudiashvili en David Kakabadze. Er zaten weer pronkstukken tussen. Oudere werken, naïeve werken, realistische werken, veel en mooi. Maar uiteindelijk ook genoeg, zo veel indrukken.

We besluiten samen met Tamuna nog wat te drinken en nemen afscheid van onze spontane gids uit T'bilisi. Wat een voorrecht hadden we! We lopen naar het hotel, maar kunnen toch niet voorbijlopen aan het eerste parlamentsgebouw van Georgië van 1918 tot 1921, daarna de ambtswoning van de Russische gouverneur en nu het nationale Jeugdpleis, waar onder meer kunstlessen gegeven worden. Omdat de deuren openstaan.... Enigszins argwanend worden we gevraagd wat we komen doen. “Mogen we even kijken?” Ja, dat mag. Een gezette Georgiër wiens buikomvang niet onderdoet voor de sterkte van zijn brillenglazen loopt waaks achter ons aan. Het is een mooi gebouw met een indrukwekkende, stille, koele en mooie binnenplaats waar hoge bomen voor schaduw zorgen. In een zijlokaal zie ik wat drukte en we lopen er heen. Het is een overzicht van de werken van jongeren die beeldhouwd en geboetseerd hebben. En dat kunnen ze.

Kijk hieronder naar een veertienjarige jongen en zijn opus magnum:

T'bilisi heeft ons aangenaam getroffen. Een stad met een aangename sfeer, veel verrassingen en zo veel schoonheid. Ik denk dat we er nog wel eens terugkomen. Goed idee, want zeer binnenkort gaan de National Museum en de National Gallery officieel open voor het publiek!

2 juni 2011, Petsjar, petsjar!

Een groot deel van de dag doorgebracht aan de Georgische – Armeense grens, maar daarover later meer.

Terwijl ik dit zit te schrijven, breekt de regenbui, die de hele dag al dreigt, los. Vandaag het inmiddels zeer vertrouwde T'bilisi verlaten, met wat pijn in het hart. Ieder die ooit een weekje vrij heeft, iets wil ondernemen maar niet weet wat: overweeg T'bilisi, het zal je niet spijten! Om half 9 in de morgen is er nog nauwelijks in het centrum te bespeuren; de meesten beginnen met werk om een uur of 10, dus de stad verlaten was eenvoudiger dan het binnenkomen van enkele dagen terug. Buiten T'bilisi is het al snel weer het vertrouwde beeld. Leeg, bergen, rivier.

Ook Armenië geeft deze indruk. Langs de rivieroever is het goed te zien hoe hoog het waterpeil kan zijn. De natuur vormt haar eigen wensbomen met behulp van al het afval wat in de rivier dwarrelt en door voorbijgangers erin geworpen wordt. Als je kijkt naar de foto van afgelopen maandag en naar die hieronder, zie je wat ik bedoel.

Er is veel bewolking; de bergtoppen zijn vaak in nevelen gehuld. De fabriek die de wolken fabriceert komen we tegen onderweg,

Onderweg veel vergane industriecomplexen uit de Sovjettijd. Op zich wel fascinerend: veel skeletten van gebouwen, vaak erg verroest wat mooie kleurschakeringen geeft. Maar ook het gevoel van troosteloosheid steekt zo nu en dan de kop op. Doordat we veel kilometers langs de rivier afleggen zien we ook veel mooie bruggen, veelal houten hangbruggen, zodat de inwoners van de dorpjes aan de rivier ook de hoofdweg kunnen bereiken.

Een ander fenomeen zijn de begraafplaatsen in Armenië. Afgezien van het feit dat het er veel zijn, liggen ze er ook bijzonder bij! Ze beginnen in de berm vlak langs de kant van de weg. Enorme marmeren graven met een grote foto van de overledene er op afgebeeld. De begraafplaats spreidt zich dan verder uit naar boven, langs de bergwanden. Ik heb geen enkele keer een kerk in de buurt gezien, maar het kan zijn dat deze bovenop of halverwege de berg staat.

Petsjar, petsjar. Dat zijn de eerste woorden die ik geleerd heb in Armenië. Petsjar betekent stempel! En die hebben we heel wat gekregen voordat we Armenië binnen mochten. Geld wisselen bij de Ararat bank; goed voor vier stempels. Toen een visum aangeschaft, 21 dagen toeristenvisum, twee stempels er overheen in het paspoort. Daarna naar het kantoortje van de verzekeraar, die ons een verzekering leverde met drie stempels. Daarna na de douane-agent voor de tijdelijke invoer van de Toyota (drie stempels), de wegenbelasting (1 stempel) en de ecologie belasting (1 stempel) en een erg goedkope mij onbekende belasting (laatste stempel). Regelmatig besloot ik

gasflessen op het dak, want LPG is voordeliger dan benzine. Het is een soort rijdende bom, maar het ziet er wel schattig uit!

We lopen terug en besluiten het museum in te gaan. Dat wordt een verrassing: een mooie collectie oude Armeense meesters, een collectie “sociaal realisme” en een aantal schilderijen die door de schilders na een bezoek aan Dilijan zijn geschonken aan het museum. Dit alles wordt ons enthousiast en duidelijk uitgelegd door de rondleidster van het museum; een Russische die voortreffelijk Engels spreekt. Het museum is dit jaar pas geopend, het gebouw is erg mooi.

Daarna gaan we nog twee oude kloosters in de omgeving bekijken, Goshavank en Hartagsin. De weg er naar toe is adembenemend mooi; door de bergen, stijl klimmend, woeste beekjes en steeds weer een ander uitzicht na een van de vele bochten. Het wegdek is over het algemeen prima, maar soms zijn er wel erg grote gaten, het vereist een continue concentratie om daar niet een wiel in te laten verdwijnen.

Goshavank is in 1188 opgericht door Mkhitar Gosh. Indertijd was het een van de belangrijkste culturele centra van Armenië, met een grote bibliotheek van 15.000 boeken. Bij de verovering van Armenië door Timur Leng zijn die echter verbrand.

Hagartsin betekent dans van de adelaars. Een complex met verschillende kerken, bibliotheek en scholen uit de twaalfde eeuw. Het wordt op dit moment gerestaureerd en wat klaar is ziet er schitterend uit. Blijft vooralsnog de vraag waarom deze indertijd grote complexen op zulke afgelegen plekken gebouwd werden. Bij Hagartsin werd ons dat als volgt verteld: twee broers, prinsen van het Bagratuni koninkrijk zagen hier de adelaars dansen. Diep onder de indruk lieten zij daarom dit complex bouwen. Stel nu dat prins Willem Alexander in Nederland eens onder de indruk is van.. ach laat maar, de tijden veranderen!

4 juni 2011, de Armeense zijderoute.

“In naam van God de almachtige, in het jaar 1332, tijdens het bewind van Busayyid Khan, verklaar ik, Chesar, zoon van de prins der Prinsen Liparit en mijn moeder Ana, kleinzoon van Ivaneh, mede namens mijn broers, mooi zoals leeuwen, Smbat en Elikom van het Orbelische volk, mede namens mijn vrouw Khoridash, dochter van Vardan van de Senikarimans, dat dit geestelijke huis door ons is gebouwd, betaald uit eigen middelen, teneinde onze zielen veilig te stellen van onze familie in het aanzien van Christus. Wij verzoeken u, bezoekers, ons in Christus’ naam te herdenken. Dit huis werd gebouwd in het priesterdom van Yesai en werd opgeleverd, dank zij zijn vele gebeden, in het jaar 1332.”

Als je zo’n inscriptie boven de ingang laat plaatsen is het geen wonder dat het gebouw bijna 700 jaar na dato nog steeds te bekijken en te betreden is! Het gaat hier om de Selim karavaanserai, de best bewaarde karavaanserai van Armenië. De serai werd intensief gebruikt door handelaren als rust- en overnachtingsplaats voor zowel henzelf als voor hun karavaans van (bepakte) lastdieren, gedurende de periode dat de Grote Zijderoute liep van Iran, naar Goris, over de hooglanden, langs Yeghegnadzor en over de Selimpas (2410 meter!) op weg naar Constantinopel, het huidige Istanbul.

Vandaag hebben ook wij een deel van deze zijderoute afgelegd, zij het op een modernere en waarschijnlijk snellere wijze dan vroeger het geval was. Na een mooie route vanuit Dilijan langs het Sevanmeer zijn we bij Martuni naar het zuiden afgebogen. Eén stuk weg was onvoorstelbaar, het was geen weg maar een verzameling grote en kleine gaten waar we al schuddend en slingerend overheen moesten, waarna we op de zijderoute van weleer terechtwamen. Na het nemen van de werkelijk adembenemende Selimpas (besneeuwde bergflanken en bergtoppen, deels onzichtbaar door de wolkenpartijen die hetzij als een kraag, hetzij als een hoed de bergen aankleedden), arriveerden we bij de Selim karavaanserai.

Het gebouw is gebouwd van basaltblokken. Er is een centrale hal , bedoeld voor de lastdieren (kamelen, ezels en paarden), en deze hal is weer verdeeld over twee door zuilen ondersteunde zijgangen. Het was er donker en koel, ongetwijfeld een aangename plek om weer op adem te komen. We zijn onderweg nog wel wat overblijfselen van andere karavaanserai's tegengekomen, maar de hierboven beschreven serai voert duidelijk de boventoon.

We hebben voor vandaag ons einddoel bepaald: Goris, een rustig stadje in de nabijheid van het Tatevklooster dat we morgen willen bezoeken. Ik denk dat we na Tatev weer omkeren, we hebben nu meer dan 6.000 kilometer gereden. Met één lekke band als pech, daar doen we het voor!

5 juni 2011, Tatev.

Het Tatev klooster ligt weer op een fantastische, maar ook moeilijk te bereiken plek. Daar hebben de kloosterlingen hier in de regio toch duidelijk een voorkeur voor. We rijden er vanuit Goris heen, onderweg enkele malen onderbroken door kuddes schapen en koeien op de weg.

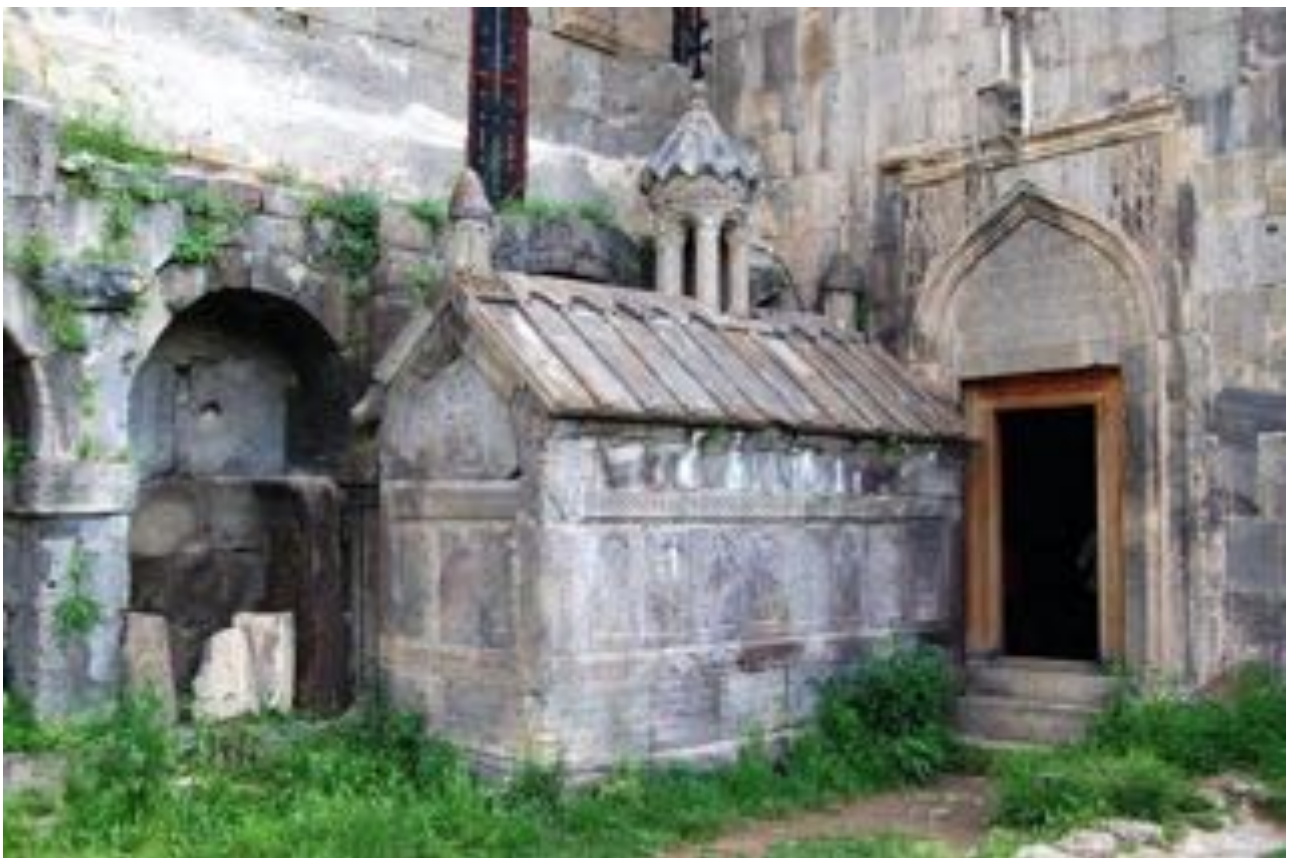

De auto's hier in de buurt zijn veelal nog van Russische makelij; vaak oude knarren. In dat gezelschap voelen wij ons met de Toyota goed thuis. De weg naar Tatev is op verschillende manieren af te leggen, per ezel, per bus en sinds een halfjaar ook per kabelbaan. Dat doen we vandaag, het is de langste kabelbaan die we kennen, meer dan vijf kilometer, Hij gaat over twee dalen en hangt op een gegeven moment meer dan 300 meter boven de grond. Best indrukwekkend, de uitzichten zijn fantastisch. We hebben geluk, het weer zit ons mee!

Tatev is als klooster in de negende eeuw tot stand gekomen, een kerkje was er natuurlijk al eerder. Het is op een mooie manier gerestaureerd en er wordt nog steeds verder aan gewerkt. De sfeerimpressies:

Na Tatev rijden we rustig door naar Jerevan. Twee bergpassen en dan het uitzicht op de Ararat. Die ligt in Turkije maar wordt in Armenië erg vaak genoemd.

Vele hotels, restaurants, ondernemingen en andere zaken heten Ararat. Ook heerlijk mineraalwater trouwens. 's Avonds vanuit de hotelkamer zien we de Ararat nog duidelijk! Morgen gaan we Jerevan verkennen.

6 juni 2011, Sophie Sarian.

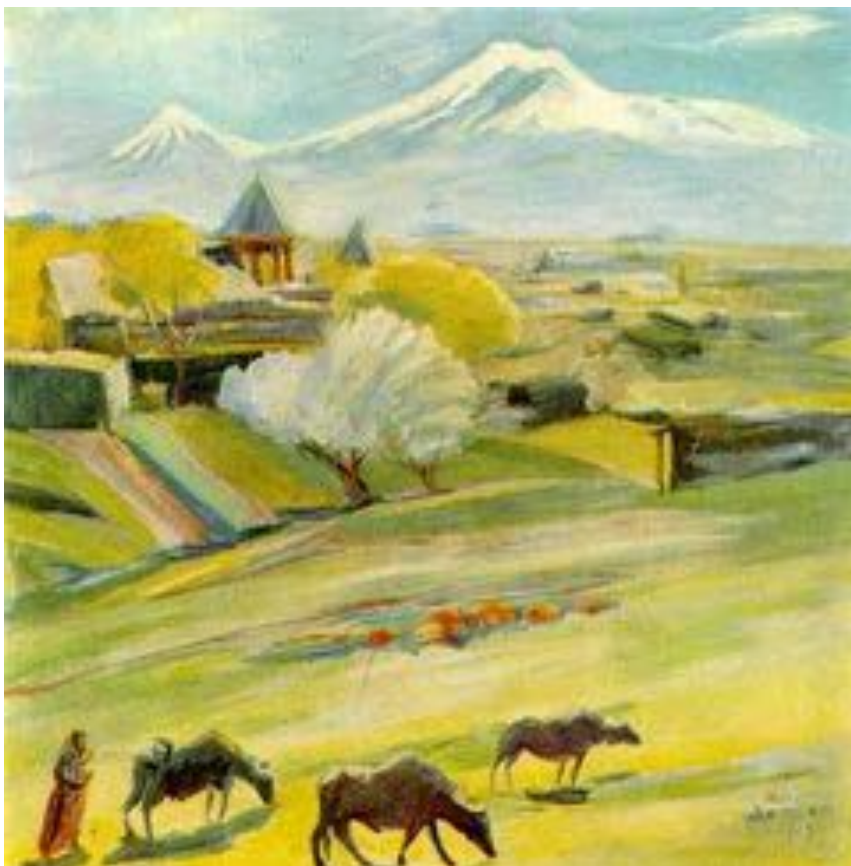
“Mijn grootvader vond dat kunst de mensen altijd moest steunen. Daarom schilderde hij nooit iets dat treurig of triest was”. Sophie Sarian, Jerevan, 6 juni 2011.

Sophie is de kleindochter van Martiros Sarian, Armenië's beroemdste schilder. Sophie is curator van het Sarian museum in Jerevan, en was ook verantwoordelijk voor de Sarian collectie die onlangs in het Groninger museum te zien was. Die collectie was voor Lia en mij een reden om naar Armenië af te reizen, en bij toeval ontmoetten we haar in het museum. We raakten aan de praat en werden uitgenodigd voor koffie en thee bij haar op de kamer. Het was aandoenlijk hoe zij over haar opa vertelde.

Het werk van Martiros Sarian (1880-1972) begint met sprookjes, maar na zijn reizen naar Egypte en Perzië doen mooie kleuren hun entree in zijn werk. “Kleur is een waar wonder” aldus Sarian, “in combinatie met zonlicht. Het geeft uitdrukking aan de ziel der dingen en het wezenlijke van het bestaan”. De schilderijen van Sarian maken veel indruk op ons.

Het museum is in zijn laatste woonhuis gevestigd, en zijn atelier ziet er uit alsof hij elk moment weer gaat schilderen. Sophie was bezig om de merchandising op te zetten voor het museum. Als voorproefje daarop kregen we drie magneetjes met afbeeldingen van schilderijen van Sarian. En een boekje over hem. In een boekwinkel in de stad vonden we nog een mooie Russische uitgave van zijn werk, dus wie het wil zien is straks welkom in Deventer. Maar mooier is hier naar toe te reizen en het in het echt te bewonderen!

7 juni 2011, in Jerevan.

Op weg naar het museum voor moderne kunst lopen we eerst langs de Blauwe Moskee in Jerevan. We hadden we 'm gisteren al gespot, maar waren er toen langsgelopen, na wel eerst een foto van de kleurig betegelde voorpui gemaakt te hebben. Maar nu kunnen we onze nieuwsgierigheid niet langer bedwingen en lopen de poort door. Het blijkt een juweeltje! Oorspronkelijk gebouwd in 1765 door de toenmalig heerser Hussein Ali Khan, en onlangs met Iraans geld zo goed als in de oude glorie hersteld. Het is een Moskee met een school, een park en twee lange galerijen met ruimtes voor geestverwante verenigingen. We kunnen er rustig rondwandelen, alles bekijken en foto's nemen, ondanks dat Lia niet geheel gekleed is op een bezoek aan een Iraanse moskee. Hoewel, blote kuiten en onbedekte onderarmen zijn misschien wel toegestaan.

Vervolgens lopen we door naar de plek waar het museum, dat we willen bezoeken, moet zijn. Daar aangekomen zien we weliswaar een spandoek aan een muur bevestigd maar geen entree, geen museum. Dat blijkt zich uiteindelijk in een achter het gebouw lopende parallelstraat, op de begane grond van zo'n vreselijk fantasieloos Sovjet woonblok te bevinden. Een goed verborgen museum! Op straat wisten zelfs de buurwinkeliers niet dat het bestond!

We worden binnengelaten door een blonde dame op leeftijd, met een zeer roze truitje en idem lippenstift, iets naast de lippen aangebracht, of eigenlijk meer gesmeerd. Ze fladdert met veel gebaren om ons heen, om haar gebrek aan Engels te compenseren. Veel gevoel voor theater, maar ze lijkt ook zo gek als een prei! Ze doet in alle zalen de lichten aan en we kunnen de collectie bekijken. Erg veel werken in een beperkte ruimte, erg veel stijlen broederlijk en zusterlijk naast elkaar. Enkele impressies:

Aan de overkant van het straatje is een aan het museum verbonden galerie, waar een tweede dame, gekleed in vaal roze en zwarte netkousen, ons opwacht. Ze heeft de sfeer van een dramatisch kijkende etalagepop om zich heen hangen. Ook zij is, hoe zullen we het zeggen, levenslustig op een bijzondere manier. Kennelijk worden er bepaalde competenties verlangd om hier te kunnen werken! Wat wel weer heel leuk is, is dat we uitgezwaaid worden bij het verlaten van het museum! Kom daar maar eens om in Holland.

Daarna proberen we nog de collectie van de Nationale Galerie tot ons te nemen. Maar zeven verdiepingen overladen met allerlei werken is eigenlijk te veel, en daar blijft niet zo veel meer van hangen.

Jerevan maakt op ons een verfrissende en open indruk. Het centrum straalt een positieve en welvarende sfeer uit. Mensen zijn modern gekleed, meer dan de helft van alle dames loopt rond op hoge hakken en kijkt met jaloerse blik naar de lengte van Lia. Ze kunnen niet geloven dat ze op platte schoenen loopt! Het was ons aangenaam om hier te verblijven! Morgen zullen we Jerevan verlaten.

8 juni 2011, van Jerevan naar Gyumri.

11 december 1988 is Armenië getroffen door een aardbeving, iets wat niet meer in mijn geheugen aanwezig was. Nu we, ruim 22 jaar na dato, in Gyumri zijn, een stad die dichtbij het epicentrum van de natuurramp lag, zijn de sporen van deze ramp nog steeds overduidelijk zichtbaar voor ons! Verwoeste gebouwen rondom en in de stad, maar ook veel restauratiewerkzaamheden aan historisch waardevolle objecten, zoals de Amenaprkich kerk, in het midden van de stad. Beide torenspitsen zijn destijds van de toren gescheurd en liggen nog als stille getuigen voor de kerk.

Inmiddels zijn er wel weer veel nieuwe woningen gebouwd en de tijdelijke containerwoningen zijn zo goed als allemaal verdwenen. 50.000 mensen zijn toen omgekomen in Gyumri, ongeveer een derde van de bevolking destijds. Dat moet een enorm gat geslagen hebben, in alle aspecten van het dagelijks leven. Nu ik de gevolgen, zij het maar voor een relatief klein deel, met eigen ogen gezien heb, zal ik de aardbeving van 1988 in Armenië niet meer vergeten.

Ook onze overnachtingplaats heeft met de aardbeving van doen. We hebben een kamer in een vleugel van het ziekenhuis, destijds gebouwd en gerund door het Duitse

Rode Kruis, om de stad bij te staan in het behandelen en verplegen van de vele gewonden, met name vrouwen en kinderen. Een deel van het complex is nog steeds in werking als vrouwen- en kinderziekenhuis. Het heeft trouwens iets vervreemdends om vanuit je kamerraam patiënten, doktoren en verpleegkundigen in witte jassen te zien lopen. Alsof je zelf opgenomen bent maar vindt dat er totaal niets mis is met je.

Een andere bijzonderheid aan dit hotel is dat het ook als galerie fungeert. In de gang, maar ook in alle kamers hangen kunstwerken van plaatselijke en regionale kunstenaars. Dit is allemaal te bezichtigen en te koop, om zo ook weer het medische deel te kunnen sponsoren. Al met al een bijzonder project! De naam van het hotel is Berlin en voor de ingang staat dan ook een kleurrijke beer je op te wachten.

9 juni 2011, wat ditjes en datjes.

Het voorjaar in Gyumri en omstreken valt duidelijk later in dan elders. Vandaar dat in de tuin van het Berlin Hotel de tulpen nog in volle bloei staan! De onderstaande foto plaats ik in het bijzonder voor Marian en Jacques, mijn zus en broer, vanwege onze tulpenachtergrond! Dit zijn nog eens laatbloeiers!! We houden vandaag dan ook een rustdag in klein Keukenhof! Het hoofd zit tjokvol van alle impressies die Holger en ik de afgelopen weken hebben opgedaan.

Toch wil ik ons blog niet verwaarlozen en daarom vandaag wat ditjes en datjes. Onderweg door Georgië en Armenië wordt het ons duidelijk waar de term agglomeratie uitgevonden is. Meer dan eens wordt er een zeker streekproduct kilometers lang in de berm van bergpaden, straten en autowegen te koop aangeboden. Zoals wat?

- Paddenstoelen in alle soorten en maten, tentoongesteld op de motorkap van de verkoper , in een houten stalletje of op de grond op een stukje plastic. Zoals gezegd, de maat van de koopwaar varieert, maar onderstaande exemplaren wil ik jullie niet onthouden.

- Hangmatten; bij het binnenkomen van een onbeduidend stadje, eindeloos veel hangmatten te koop. Kennelijk een techniek die alleen beheerst wordt door de bewoners van dat onbekende stadje dat er echter niet bekend door is geworden !
- Huisgemaakte wijn, gebotteld in Fanta- en Colaflessen. Ik dacht natuurlijk in eerste instantie dat het om rode Fanta en Cola ging, maar Holger wist me onmiddellijk uit de droom te helpen.
- Een bepaald soort blad (deed mij erg aan zuring denken) wat door de plaatselijke bevolking gezocht en geplukt wordt. Het wordt vervolgens heel kunstig in een krans gevlochten en zo in de verkoop gegooid. Ik heb het ook gegeten als sla maar ook als soep, het smaakt wat zuur-bitter. Lekker!

- Bloemen, vooral gladiolen en pioenrozen. Deze worden te koop aangeboden zo gauw je in de buurt bent van een religieuze bezienswaardigheid, en die zijn er veel in beide landen!
- Verrukkelijke honing, wat al aangekondigd wordt door de, meestal blauw en groen geverfde, bijenkasten. De bergweiden waren vaak bezaaid met bloementapijten, dus er was genoeg werk te doen voor de bijenvolken.

Zowel Armenië als Georgië hebben veel te bieden op het gebied van fruit. Natuurlijk worden hier overheerlijke jams en marmelades van bereid en ook voor het bekende drogen van fruit wordt een deel van de oogst gebruikt. Een ander fenomeen is het suikeren van de vruchten. Deze liggen prachtig gestapeld op de kramen het publiek te verleiden. Ook worden er vellen van geperst (lavash). De kleuren van beide producten zijn prachtig!

Het woord lavash wordt ook gebruikt voor een bepaald soort brood; flinterdunne ovaalronde vellen met soms wel een doorsnede van zo'n 70 centimeter. Het smaakt heerlijk, heel in de verte proef je soms een flensje, en het eet reuzemakkelijk weg. Voor je het weet heb je een vel of twee achter de kiezen. Het bakproces is als volgt: de bolletjes deeg zijn die als van de pizzabakker en ook het uitrollen en het in de lucht op vorm draaien doet sterk aan de pizzabakker denken. Maar dan: de broodbakster is in het bezit van een keihard kussen, in de vorm van het brood, ovaal dus, zo'n 10 centimeter hoog.. Het deegvel wordt hierop gedrukt en met behulp van het kussen tegen de stenen ovenwand gegooid, waar het in enkele seconden gebakken wordt. Er ontstaan direct luchtbelletjes in het deegvel, waardoor het loskomt van de ovenwand. Je moet er dus wel even bijblijven, anders stort het brood in het brandend vuur. Het vuur van de oven bevindt zich onder de grond, evenals het grootste deel van de oven zelf. Totale diepte van de oven is zo'n 1.30 meter. De broodbakster heeft het ons met veel plezier getoond en het resultaat kreeg ik van haar cadeau. Gloeiend heet maar goddelijk lekker!

Eten is duidelijk een belangrijk sociaal gebeuren. Onbelangrijk op wat voor soort weg je rijdt, overal zijn mogelijkheden gecreëerd om te BBQ-en.

's Morgens vroeg worden de BBQ's al warm gestookt en de hele dag ruik je onderweg regelmatig de geur van brandend hout, vaak vermengd met de lucht van dat wat er op dat moment op geroosterd wordt. Dikwijls zie je grote groepen mensen gebruik maken van zo'n plek. De zelfgemaakte wodka ontbreekt dan niet, ongeacht het tijdstip van de dag. Wat dat betreft is het een wonder dat zich zo weinig ongelukken voordoen in het verkeer. Heeft ieder een privé engeltje op zijn / haar rechterschouder of is het gegeven dat de bevolking zo gelovig is al ruim voldoende?

Leuker dan dit kan ik ons blog op een rustdag niet maken!!!

10 juni 2011, Vardzia.

De stad Vardzia is een grotklooster en werd gesticht door Koningin Tamar in 1185. Het klooster werd gebouwd als bescherming tegen de Mongolen en bestond uit meer dan zesduizend appartementen in dertien verdiepingen. De stad omvatte een kerk, een troonzaal en een complex irrigatiesysteem met bewaterde terrasvormige landbouwgronden. De enige toegang tot het complex was via enkele goed verborgen tunnels. Een aardbeving in 1283 verwoestte ongeveer twee derde van de stad, waardoor de grotten van buitenaf zichtbaar werden.

Vardzia ligt zo'n twee uur rijden van Gyumri in Armenië, dus we waren er op tijd. Een schitterende weg erheen door de bergen langs een riviertje. De laatste paar honderd

meter moesten we echt fors klimmen, te voet wel te verstaan, om de grotten te bereiken. Maar de klim is de moeite waard: niet alleen vanwege de grotten, maar zeker ook vanwege het uitzicht. De kerk doet nog dienst, en een flink aantal grotten wordt nog bewoond door monniken. We lopen de grotten langs, en ik geniet maar kijk niet te veel naar beneden, want dat is mij een te groot hoogteverschil. Wat die christenen hier toch hebben met het plaatsen van kloosters op zulke onherbergzame plekken?

We komen veel Georgische scholieren tegen tijdens ons bezoek, niet allen hebben evenveel zin in de uitleg van hun gidsen en leraren. De camera's van hun mobieltjes zijn meer op elkaar gericht dan op het klooster! Terwijl er toch echt mooie zaken te zien zijn maar natuurlijk niet op die leeftijd!:

Na Vardzia rijden we verder. Langs berg en dal en snelstromende rivieren, waar veel bruggen en bruggetjes over zijn. Maar deze hadden we nog niet gezien: de NS zet extra bruggen in!

Dan komen we weer Turkije in via de bergen. Het hoogste punt dat we passeren is over de 2500 meter, we komen de sneeuw dan ook weer tegen. En zoals we inmiddels gewend zijn, veel koeien op de weg. En ooievaarsnesten, duidelijk met jongen erbij! Maar ook weer, als we afdalen, schitterende bloemenvelden.

We eindigen de rit in Kars. Kars is bekend om zijn kaas en honing. Maar ook omdat het de setting is van de roman Sneeuw van de Turkse schrijver en Nobelprijswinnaar Orhan Pamuk. Morgen zullen we de sfeer van Kars wat verder in ons op gaan nemen!

11 juni 2011, van Kars naar Erzurum.

“ Gel, gel “, zegt ze uitnodigend, en loopt naar de plek waar ik haar voortuintje kan binnenlopen. Zij is Fevziye, de bewoonster van het ruim 200 jaar oude huisje waar we voor staan. In haar voortuintje staat een koepelvormig gebouwtje wat mijn aandacht trok. Het blijkt een restant te zijn van een even oude hamam. Ze vertelt ons er graag over. Het geheel stamt nog uit de Ottomaanse tijd en als bewijs daarvan toont ze ons het Arabische jaartal boven haar voordeur. De draagbalken die werkloos uit de pui steken, hebben eens een balkon als last gehad, maar dat is lang geleden naar beneden gevallen, vertelt Fevziye. Ze is trots op haar stukje vastgoed en vertelt er met liefde over. Bij het afscheid bedank ik haar voor haar verhaal, zij bedankt mij voor de getoonde interesse.

Holger, die vanmorgen vroeg fris geschoren en geknipt is door de berber om de hoek, en ik zetten onze wandeling door de achterafstraatjes van oud Kars voort. Het is nog vroeg, Kars ontwaakt langzaam, maar de lokale zadelmaker is al aan het werk in zijn werkplaatsje. Samen met zijn kleinzoon maakt hij de mooiste zadels en paardenhoofdstellen. Het is nog echt handwerk, een waar ambacht! Mooi dat het meester – gezel – systeem nog bestaat in dit geval, dit beroep zou anders snel verdwenen zijn. Trots wordt ons een zadel van meer dan 100 jaar oud geshowd, vervaardigd door de vader van de opa. Eenzelfde exemplaar is door hen geschonken aan het historisch museum van Kars, vertelt de kleinzoon met gepaste trots. De reden dat we naar binnen waren gegaan is Jeike, Holgers abla, die zeer paardminded is. Speciaal voor haar verjaardag een paardenvliegenverjager aangeschaft, handmade in Kars. Jeike, verheug je er maar vast op, 't is een beauty!

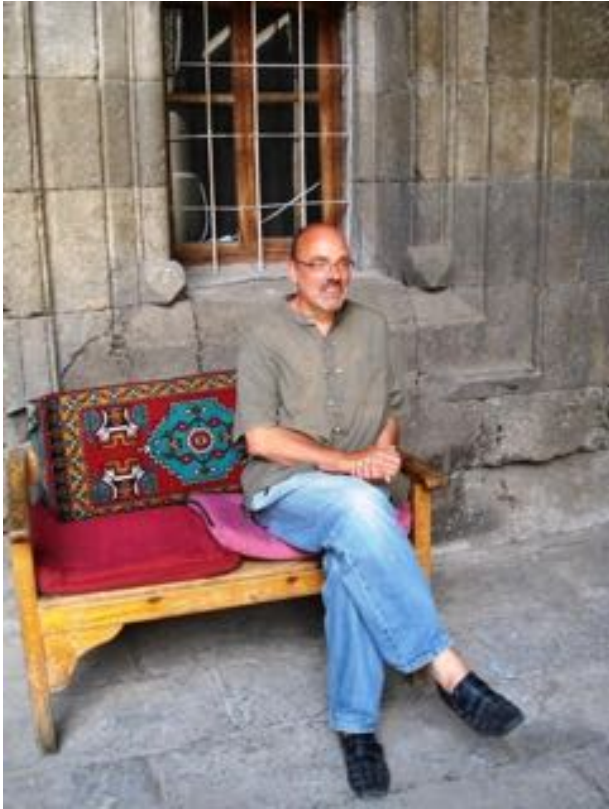

Na deze twee bijzondere ontmoetingen word ik door mijn fantastische privé chauffeur naar Erzurum gereden, een stad gelegen op de Anatolische hoogvlakte, waar we de rest van de dag verpozen. Verslag van Holger volgt.

Het rijden naar Erzurum was relaxed, slechts 200 kilometer over prima wegen. Geen gaten meer in de weg dus dan kan je wat meer van de omgeving in je opnemen. De rit gaat over een hoogvlakte, Kars en Erzurum liggen respectievelijk 1750 en 1850 meter hoog. Erzurum is een stad met veel architectuur. Uit de Armeense periode nog een enkele kerk, uit de Osmaanse periode veel moskeeën en medresses (scholen op religieuze grondslag), uit de Russische periode(1880-1920) veel gebouwen die nu nog dienst doen als overheidsgebouwen, veelal mooi gerestaureerd.

Verder valt het in Erzurum op hoe sterk Turkije veranderd is in de afgelopen jaren. Bijna geen oude auto's meer, een schone stad, trottoirs die niet kapot zijn, slechts één bedelaar gezien, al met al vooruitgang. Ook de mensen die we spreken zijn daar duidelijk over, het gaat met Turkije de goede kant op.

Stabiliteit in de regering van de afgelopen negen jaar is daar volgens hen de reden voor. Morgen zijn verkiezingen, dus dan zien we of deze analyse uit Erzurum door Turkije in de stembus onderschreven wordt! De campagnes zijn vandaag voor het laatst, met vrijwel elke partij een eigen liedje dat vanuit luidsprekers op het dak van busjes door de stad klinkt!

12 juni 2011, Niet alleen maar rozengeur en maneschiijn

Wat een rust op de wegen vandaag. We hebben ruim 300 km afgelegd en hadden meer dan eens het gevoel dat de weg speciaal voor ons was aangelegd. Wellicht zijn de verkiezingen daar voor een groot deel de oorzaak van. Immers, er is stemplicht in Turkije en wie niet stemt wordt beboet.

Van het groot uiterlijk verkiezingsvertoon, in de vorm van kilometers vlaggetjes aan draad en de geluidswagens die door de straten en over pleinen hun slogans en partijdeuntjes laten schallen, is vandaag geen spoor meer te bekennen. Het propaganda maken en zieltjes winnen is niet meer aan de orde, iedere stemplichtige wordt geacht zelf een keus te kunnen bepalen.

Voor de bewoners van het verdronken dorp dat wij op onze weg naar Giresun, deels onder en deels boven water zagen liggen, zal de keus niet vallen op de huidige regeringspartij, de Ak Partesi. Immers, zij zijn zonder pardon uit hun woningen verdreven, om zo plaats te maken voor een enorm stuwmeer. Er wordt hen wel de mogelijkheid geboden om elders een huis te kopen, maar dit is vaak in financieel opzicht geen haalbare kaart en ook hun bron van inkomsten, zoals landbouw, groenteverbouw of een andere neringvorm, is hen ontnomen. Als je zo het verlaten en verzonken dorp aan de overkant ziet liggen en tegelijkertijd zie je het enorme project in de vorm van het stuwmeer, de dam en de waterkrachtcentrale, is het zonneklaar dat de dorpsbewoners geen schijn van kans hadden. De verlaten huizen en een blaffende hond is wat er rest. De documentaire “In Turkije” van Bram Vermeulen had hier ook een boeiende aflevering over.

Nutella weet waar de beste hazelnoten te halen zijn! Giresun staat om dit product bekend. Was het in vroegere tijden de kers (Giresun is afgeleid van het Griekse woord voor kers), nu is het de hazelnoot waar de plaatselijke economie op drijft. Natuurlijk moeten deze in korte tijd van de struiken geplukt worden en de lokale bevolking voelt zich daar niet meer toe geroepen. Vandaar dat hele gezinnen uit Zuid-Oost Anatolië in de oogsttijd naar de Zwarte Zee rijden, inclusief hun leerplichtige kinderen. Ruim een half jaar geleden is hier een reportage in Nederland op tv geweest en zowel de Turkse leerplichtambtenaren als het Nutellamanagement werd hierover aan de tand gevoeld. Morgen gaan Holger en ik de findikplantages bekijken en zullen elk kind aanraden naar school te gaan!

13 juni 2011, in Giresun.

“Neen, het informatiebureau voor toeristen is gesloten”. Dat zijn de woorden van Hasan, voormalig leraar in Giresun. Hij besluit vervolgens om onze gids voor de ochtend te worden, want hij komt uit Giresun en kent de mooie plekjes. Eerst lopen we een paar straten verder naar de winkel van Habil, koperslager en neef van Hasan. Habil maakt thee en koffie voor ons, en maant Hasan het rustig aan te doen. Hasan heeft een gebrek aan conditie dat zich uit in kortademigheid. Terwijl Habil de pannetjes van een cliënt repareert, praten we met Hasan en met een andere klant, die zijn oud koper te koop aanbiedt aan Habil.

Na een half uurtje nemen we een taxi en gaan naar het museum van Giresun, gevestigd in een oude kerk aan de kust.

Het museum geeft een beperkte maar leuke collectie vondsten uit Giresun. Oude glazen parfumflesjes van rond het jaar nul, inmiddels gekristalliseerd en daardoor mooi van kleur.

Maar ook veel giften van inwoners van Giresun, meestal gebruiksvoorwerpen uit de Osmaanse tijd, dus 18^e en 19^e eeuw. Na het museum lopen we door de oude wijk Zeytinlik, dat betekent “met olijfbomen”. Die zijn er niet meer, maar nog wel veel authentieke huizen van Turken, Grieken en Armenen van weleer. We eindigen onze wandeling uiteindelijk bij het winkeltje dat Hasan er naast zijn pensioen bij heeft, waar hij ook zijn schilderijen maakt. Een leuke ochtend, al met al!

In de middag maken we de klim naar het kasteel en park van Giresun. Ook al is het heilig weer, toch genieten we van het uitzicht. Giresun is inmiddels de stad der appartementsgebouwen geworden.

We eindigen de middag in een theetuin aan de kust, waar we beiden wat lezen. Een scharenverkoper probeert zijn waar aan ons te slijten, maar we hebben geen interesse. Na een paar minuten komt hij weer langs, en krijgen Lia en ik elk een handje vol heerlijke geroosterde hazelnoten. Giresun laat bij ons een prettige herinnering na. Niet spectaculair, maar wel aangenaam en aardige mensen! En lekkere kersen en hazelnoten!

Na het eten besluiten we nog een toetje te nemen in de ijssalon op de hoek van de straat bij Bolulu Hasan Usta oftewel bij vakman Hasan uit Bolu. Bolu is de plaats in Turkije waar naar men zegt de beste koks vandaan komen. Heerlijk ijs, maar het echte toetje is toch wel het gesprek dat we hebben met Tevfik Gül, de uitbater van de ijssalon. Tevfik heeft jarenlang in Nederland gewerkt en spreekt voortreffelijk Nederlands. Met hem nemen we onze indrukken van Turkije en Nederland door. We zijn het vaak met elkaar eens. In elk geval dat het een voorrecht is om beide landen te kennen. Het gesprek met Tevfik is een mooi slot van ons bezoek aan Giresun!

14 juni 2011, in de wolken.

Vandaag waren we in de wolken! Zij hingen zo laag en wij reden zo hoog. Vandaar. Het was weer een prachtige rit, van Giresun naar Amasya, geheel niet volgens plan. Dat ervaren we ook steeds als groot vrijheidsgevoel tijdens deze reis. 's Avonds een plan maken en vervolgens de volgende dag iets heel anders doen. Deze keer was het weer daar de oorzaak van. De kust aan de Zwarte zee is groener dan groen en dat kan natuurlijk alleen als er veel regen valt. Nou, dat was vandaag dus het geval. Ordu hebben we nog aangedaan; het museum bezocht, gehuisvest in een huis daterend uit de Ottomaanse tijd. We kregen weer een privérondeleiding van de ex-medewerker van het voormalig toeristenbureau, niet omdat wij nou zo van belang zijn maar omdat we de enige bezoekers waren en Gürcan blij was dat hij zijn kennis op ons over kon brengen. Het hoogtepunt was de bank waarop Atatürk, tijdens een bezoek in 1924 aan de bewoner van de villa, had gerust. Nou, ik hoop dat hij toen beter weer had dan wij vandaag!

Het iets verder gelegen Persembe was het geplande einddoel van vandaag, maar inmiddels kwam de regen echt met bakken uit de hemel, dus besloten we door te rijden naar Amasya, een stadje waar Holger 22 mei al melding van heeft gedaan op dit blog. Tussen de Zwarte Zee en dit stadje ligt een hoge bergkam die we over moesten. Zeer de moeite waard! Een deel van de berghellingen was begroeid met een voor mij onbekende struik. Het zou een wilde kamperfoelie kunnen zijn maar ik hoop dat Gerhard, de allesweter op gebied van groei en bloei, mij hier uitsluitsel over kan geven. Het was wel weer een imposant gezicht, al dat overweldigend geel !

En zo is het uitzicht vanuit ons raam vanavond niet de beoogde Zwarte Zee vanuit Persembe, maar zijn het de rotsgraven van de Pontische koningen in Amasya.

15 juni 2011, Amasya revisited.

Hoe nederig voel ik mij om naast een plaatselijke beroemdheid in Amasya te lopen! We liepen vanmorgen heerlijk door het stadscentrum te slenteren, toen Holger uiterst enthousiast werd begroet door Fikret, de ambtenaar die het vrouwennijverheidsproject van Amasya vanuit de provincie ondersteunt. Hij had 22 mei al kennisgemaakt met Holger en was erg blij hem weer te zien. Morgen wordt een expositie geopend in de feestzaal van het provinciehuis. Allerlei producten die door de deelnemende vrouwen van het project gemaakt worden, zijn tentoongesteld. Of we niet alvast een preview willen. Nou, graag!! Dus we hebben de expositie onder begeleiding van Fikret, Sibel (zie blog van 22 mei) en een dame die alle kennis bezat van de gebruikte technieken, van begin tot het einde al kunnen bewonderen. Het aanbod van de producten is redelijk divers; van zijden geknoopte wandkleden, zowel af als in de maak, zilveren sieraden, complete geborduurde huwelijksuitzetten, foto's tot bloemen, gemaakt van zeep.

Het leuke aan dit project vind ik, dat een vaardigheid of talent van vrouwen ingezet wordt en daardoor de eigenwaarde van de deelnemers versterkt wordt. De vandaag aanwezige dames liepen dan ook trots rond en vertelden graag over hun resultaten!

Morgen om 11.00 uur is de officiële opening, door de gouverneur himself en het wordt wel zeer op prijs gesteld als Holger en ik daarbij aanwezig zijn. We dachten dat onze vakantieoutfit ons wel kon redden van deze verplichting, maar dat is niet gelukt. Morgen dus zeker meer!!

16 juni 2011, Süslüme in Amasya.

Süslüme is de kunstvorm waarin spreuken uit de Koran kalligrafisch fraai uitgebeeld worden. De Arabische letters krijgen vaak een symmetrie of vorm die de spreuk extra cachet geeft. Omdat de Islam het afbeelden van personen niet correct acht, is een groot gedeelte van de creativiteit in het verfijnen van süslüme gaan zitten. Deze kunstvorm wordt ook onderwezen aan de volksschool van Amasya.

En vandaag is de opening van de tentoonstelling waarvoor we een uitnodiging ontvingen. De opening was een korte bobo actie: de gouverneur van Amasya, de burgemeester van Amasya, de militair commandant van Amasya en de commissaris van politie van Amasya, ze waren er allemaal! Maar gelukkig waren er ook veel cursisten, daar ging het uiteindelijk om.

Natuurlijk maken we kennis met veel mensen. Met Ahmet Kaya, directeur cultuur en toerisme van de provincie Amasya. Hij is zelf twee maal in Nederland geweest en is daar zeer trots op. En met agente Hülya, tevens in het bezit van een proflicentie boksen wat in Turkije echt uitzonderlijk is. Iedereen is enthousiast bij deze opening, wij vinden het leuk er bij te zijn.

Wij gaan na deze opening lekker nog een keer de stad in en bekijken de Beyazit II Moskee, gebouwd in 1450. Toen zijn ook twee platanen geplant die nog steeds op het plein staan. Weliswaar met staaldraad bij elkaar gehouden, maar ze houden het vol!

De dag gaat verder terwijl wij lekker in de schaduw genieten van de wind, en bij het voortgaande gekabbel van de rivier onze boeken lezen. Amasya, een bezoek aan deze stad is een ieder aan te bevelen!

17 juni 2011, met z'n vlaggetje.....

Met wat moeite vinden we de ingang van het provinciale hoofdkantoor van de CHP, zeg maar de Turkse PvdA, van de provincie Sinop. Het is zeker niet de eerste maal dat we zo'n partijbureau signaleren en deze keer kan Holger het dan ook niet laten er naar binnen te gaan om een vlaggetje te scoren. We worden allerhartelijkst welkom geheten en na de gebruikelijke beleefdheidsuitwisselingen stelt Holger zijn vraag: "Kan ik misschien een klein CHP-vlaggetje meenemen voor thuis?" De partijbeambte snelt weg, duidelijk opgelucht dat hij een niet al te ingewikkelde opdracht krijgt, en komt in no time terug met een vlag van niet te benaderen afmetingen! Het lijkt wel een kamerbreed tapijt.

Ik kan er niets aan doen, maar ik schiet vreselijk in de lach omdat ik me probeer voor te stellen waar hij mee aan was komen zetten als er een verzoek gedaan was om een grote vlag! Wat beduusd neemt hij de enorme rode lap weer mee terug en komt terug met een acceptabel formaat.

We zijn dus inmiddels terug naar de kust en zijn beland in de stad Sinop. De tocht er naar toe was weer zeer ontspannen en ik realiseer me wederom hoe heerlijk het is dat ik elke keer weer zo zorgeloos om me heen kan kijken en kan genieten van wat er zo al onderweg te zien is. Bij het verlaten van Amasya wordt het duidelijk waar al die te koop aangeboden kersen vandaan komen. Kilometers lang rijden we kersenboomgaarden voorbij. Als we tanken, kan de pompbediende het niet laten me twee grote handen vol gewassen kersen mee te geven; voor onderweg! De berm zijn deze keer begroeid met koolzaad op kindhoogte en na verloop van tijd komen we in een landbouwregio terecht. Grote groepen werkende vrouwen en veel Un-fabrikalari (meelfabrieken). Ook weer veel overbevolkte ooievaarsnesten, overstekende egeltjes die het niet gehaald hadden en zowaar een schildpad, die halverwege de oversteek was en het hopelijk wel gehaald heeft! Vervolgens rijden we langs een 45 km lang stuwmeer. Prachtig van kleur, bijna jadegroen. Het meer lag er rimpellos bij en fungeerde perfect als een spiegel voor de begroeide bergen en de wolkenlucht. Al het moois werd daardoor dubbel aan ons getoond!

In Sinop aangekomen, vinden we al snel een sober pensionnetje gerund door een 86 jaar oud baasje. Een simpele kamer maar met een 5*****-uitzicht!

We maken een rondje, op zoek naar een soeprestaurantje en de plaatselijke Turist Offis (zien jullie, Turks is eigenlijk heel gemakkelijk!). We passeren een winkel van Sinkel, waar we, zoals altijd, even naar binnen gaan. We zijn blij verrast als we Vitablikken olie zien staan! Bijgaande afbeelding is dan ook speciaal voor mam, Jeike en Dieter. De (Sana) Vitafabriek is de fabriek waar Holgers vader in de jaren 60 werkzaam was. Nostalgie dus!

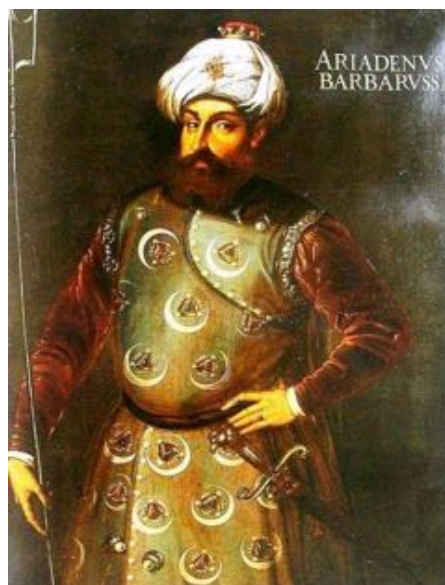

De duidelijk toekomstig zaakopvolger liet mij met trots zijn net ontvangen rapport zien en daarna zijn schoolboeken, iets wat ik met zeer veel interesse bekeken heb. Gezien zijn rapportresultaten zal deze 9-jarige jongeman er wel komen!!

18 juni 2011, Barbaros.

Barbaros Hayrettin Pasa was een groot admiraal uit de Ottomaanse geschiedenis. Hij leefde van 1478 tot 1546 en was heerser van de Middellandse Zee in dienst van Sultan Süleyman de Grote. Zijn oudere broer was Baba Oruç, omdat hij een rode baard had werd dat in Europa verbasterd tot Barba Rossa. Dat werd weer Barbaros op zijn Turks. Deze bijnaam bleef na zijn dood in de familie hangen, en zo werd ook zijn jongere broer genoemd. Dus vandaar Barbaros.

Maar voor mijzelf en mijn familie is Barbaros synoniem met onze gemotoriseerde sloep in Turkije, een genot om daarin (als kind) te mogen varen op de Zee van Marmara. Zeker als je het haventje van Sinop ziet komen deze herinneringen weer naar boven, want de sloepen zien er nog precies zo uit als in de jaren zestig.

Sinop heeft, net zoals elke Turkse stad, enkele specialiteiten. Eén daarvan is dat ze er fantastische modelbootjes kunnen bouwen. In één van de ateliers zag ik een sloep, dat was onze Barbaros! Ik kon het niet nalaten dit model te kopen, en de bouwer heeft er op mijn verzoek de naam Barbaros weer op aangebracht. Zo is na vijfenveertig jaar Barbaros terug in de familie:

Lia en ik hebben vandaag het historische centrum van Sinop doorgelopen. Er zijn nog enkele tientallen oude huizen, maar verder is het vooral betonnen appartementbouw. Maar de zee kun je niet verbouwen, en de tweeduizend jaar oude stadswallen staan er ook nog steeds. Daardoor is het een heerlijke combinatie van oud en nieuw die zeer sympathiek overkomt. Even sympathiek als de oude baas en uitbater van ons pension, Ramazan Yilmaz. Een oud onderwijzer die met het gestadige tempo van een 86-jarige uitgebreid de tijd neemt om met ons te praten. Als afsluiting van zijn “les”, kregen we elk een paar pennen en een memoblok cadeau met de afbeelding van Atatürk, voor wie hij veel respect heeft. Evenals voor Ismet İnönü en Bülent Ecevit, sociaal democraten en volgens Ramazan gedrieën de echte vaders van de republiek

Turkije. Hun portretten sieren dan ook veelvuldig de receptie van pansiyon Yilmaz. Omdat Atatürk nog steeds zo sterk aanwezig is in Turkije daarom ter afsluiting van het blog van vandaag zijn portret voor jullie:

19 juni 2011, zo heb je chocola en zo heb je niets!

De banden van de auto piepen in de bochtige weg die we vandaag afleggen. Holgers vermoeden dat dit niet in de haak is blijkt te kloppen wanneer we Inebolu binnenrijden. Een lekke achterband, de tweede op een afstand van krap 8000 km! Wat kan 't ons schelen! We worden onmiddellijk wegwijs gemaakt door een aardige voorbijganger. Hij rijdt vooruit, om ons zo de plek te wijzen waar de bandenplakker zich bevindt. Deze lapt en verwisselt de band voor een habbekrats, dus besluiten we hem een flinke doos chocola erbij cadeau te doen met de opdracht deze vanavond met zijn gezin op te peuzelen. Natuurlijk hebben wij niet standaard een grote doos chocola op voorraad in de auto. Zeker niet bij de inmiddels toch wel redelijk hoge temperaturen die we de laatste dagen hebben. Maar toen we vanmorgen afscheid namen van de zeer vriendelijke 86-jarige Ramazan, onze pensionhouder in Sinop, kregen wij een riante doos chocolade met de woorden: "Ik wilde dat alle mijn gasten even voorbeeldig als jullie waren". Ontroerend!

De weg van Sinop naar Inebolu is feeëriek! De Zwarte Zee is turkooisblauw van kleur en regelmatig steekt de uitbundig bloeiende brem daar spectaculair tegen af. Dan weer ligt de zee zo ongeveer aan onze voeten en even later ligt hij honderden meters onder ons.

Hij heeft het gehaald! Althans, de schildpad die we vandaag zagen schuifelen langs de kant van de weg. Holger heeft 'm even van de grond getild, een actie die Stoffel niet op prijs stelde. Hij blies van zich af als een kat in het nauw en trok zijn kop en poten rap naar binnen. Snel een foto en 'm weer met vier poten op de grond gezet.

Inebolu is een lintvormig dorp aan de Zwarte Zeekust. Het enige interessante wat dit stadje te bieden heeft is een aantal Ottomaanse huizen, sommige gerestaureerd, sommige hoognodig toe aan een opknapbeurt. Alle houten, Ottomaanse huizen in Turkije mogen niet afgebroken worden, hoe slecht ze er ook aan toe zijn. Maar vaak duurt het wachten op een facelift lang, waardoor de bouwval nog bouwvalliger wordt. Het zou mooi zijn als elke draagkrachtige Turk, en dat zijn er héél veel deze dagen, zich zou ontfermen over zo'n historisch erf(vast)goed.

Stella en Roissy vinden de zondag altijd zo'n saaie dag. Gezien de bijdrage aan ons blog vandaag is dat misschien ook wel een beetje zo. Toch was het voor ons weer een dag met een gouden randje!

20 juni 2011, tijdelijk 1 pk extra.

En dan opeens loopt er zo maar één pk naast de negentig van To Yota! Geen idee wie de bezitter van het beest is. Wil wel even op de foto maar dan keert ie ons zijn gat toe. Einde escorte.

Vandaag zijn we naar Amasra gereden, vanuit het westen gezien het eerste stadje aan de Zwarte Zee van enige betekenis. Voor ons, vanuit het oosten komend, dus het laatste! Morgen gaan we een stukje zuidwestwaarts, dus van de kust af, met een gevoel van spijt. Want wat is deze kust de moeite waard om langs te trekken! Vaak heb ik het gevoel gehad dat bijna niemand weet heeft van dit gebied, zo weinig verkeer en nauwelijks toeristen. Wat ongerept en authentiek!

Het binnenrijden van Amasra is ook weer een verrassing. Vanaf de toegangsweg naar het stadje ligt het stadje zo'n 250 meter onder ons, zich te koesteren in de zon onder een strakblauwe hemel. Het is soms nauwelijks te onderscheiden waar het water van de zee stopt en de lucht begint.

Zoals gezegd is Amasra klein, ruim 6700 inwoners. Maar vanuit historisch oogpunt heeft het wel wat te vertellen, dus we maken een wandeling langs de boulevard om wat bezienswaardigheden te bekijken. Enkele hiervan wil ik jullie niet onthouden. De Kemere Köprüsü is een brug, stammend uit de Romeinse tijd en gebouwd in de 9de eeuw. Hij verbindt de twee delen waaruit de burcht bestaat met elkaar. De burchtmuur, waarvan nog grote delen in tact zijn, en de burcht zelf bevinden zich enerzijds in Boztepe (Sormagir Kalesini) en anderzijds in Amasra (Zindan Kalesine). Er zijn nog diverse poortjes die toegang geven tot de burcht.

We wachten nu op de zonsondergang en zijn benieuwd hoe het geheel er bij ligt als de kunstmatige verlichting haar werk gaat doen!

21 juni 2011, een stad als een snoepje.

Achter de ramen liggen ze er zeer verleidelijk bij en proberen zo de aandacht van de voorbijgangers te vangen. Nee, het zijn geen meisjes of jongens van plezier, maar kunstig op schalen of in doosjes “gevoegde” lokum. We zijn in Safranbolu, bekend om, inderdaad, de saffraan, maar ook om zoetheid, met name lokum. Safranbolu, zowel letterlijk als figuurlijk een snoepje! Zoals gezegd, de lokum is met honing en kokos gevoegd, net als de eeuwenoude muren, iets verderop, die overduidelijk als inspiratiebron dienen. Het lijkt een megavorm van de Hollandse knipvoeg, gebruikt bij onze woning in Deventer.

En dan de saffraan. Dit is een specerij die gewonnen wordt uit de saffraankrokus (*Crocus sativus*). De oranje-rode stampers van deze violetbloeiende plant worden geogst voor de zeer kostbare saffraan, die zowel kleur- als smaakstof is. Saffraan zou een geneeskrachtige (pijnstillende) werking hebben. De plant bloeit gedurende zo'n acht dagen in de herfst. Elke bloem heeft drie meeldraden en drie stampers, die handmatig geogst worden en vervolgens gedroogd. Dit drogen gebeurt boven vuur of in de zon. Saffraan is ook in poedervorm verkrijgbaar. De arbeidsintensieve teelt maakt saffraan tot de kostbaarste specerij, het rode goud. Daar staat tegenover dat slechts één draad saffraan volstaat om een liter kokend water in een uur diepgeel te kleuren. Saffraan wordt onder meer toegepast in rijstgerechten, brooddeeg en likeuren. (Met dank aan Wikipedia) Deze bloeit dus ook in en om Safranbolu en de saffraan wordt in piepkleine (0,35 gram) doosjes te koop aangeboden.

Safranbolu biedt verder een ongehoorde hoeveelheid Ottomaanse huizen, de meeste mooi gerestaureerd en als hotel dienst doend. Deze bevinden zich in de Carsi (spreek uit als tsjarsje), het oude historische stadscentrum.

In de smalle steegjes is het plezierig slenteren. Het is er lekker koel en rustig. Je waant je echt in het verre verleden.

Natuurlijk zijn er ook grote opgeknapte panden te zien, zoals de Inci Hamam, het badhuis, altijd te herkennen aan de vele koepeltjes met luchtgaten, in dit geval mooi afgewerkt met rode dakpannetjes.

We zijn de dag geëindigd in Yesilköy, maar daarover schrijft Holger morgen meer!

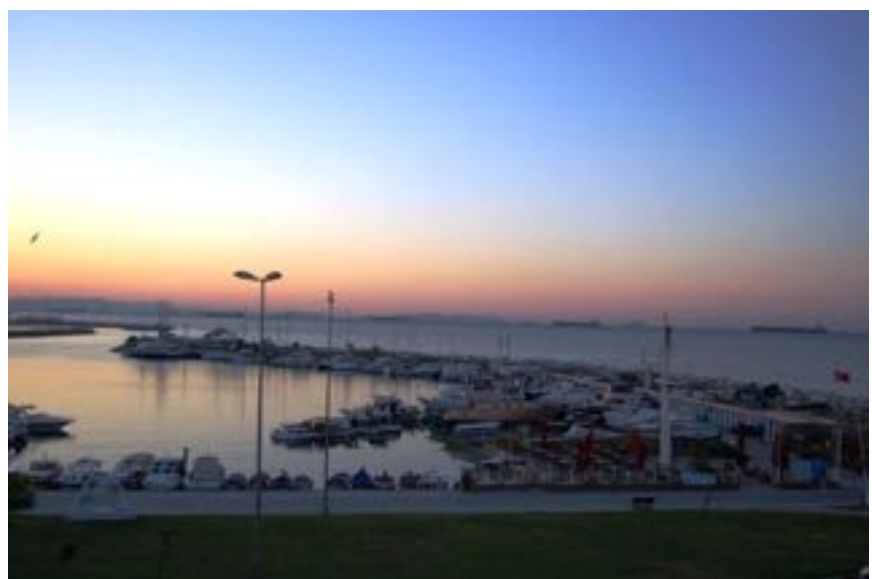

22 juni 2011, Yesilköy en Istanbul.

Toen ik in de jaren zestig in Turkije woonde, was dat in Yesilköy. De oorspronkelijke naam van Yesilköy is San Stefano. In de tijden van Constantinopel werden de relikwieën van de heilige Steven daar naar toe gebracht. Vlak voor aankomst stak een storm op en het schip zocht bescherming in de natuurlijke haven van een dorp, dat sindsdien San Stefano genoemd werd. San Stefano werd bekend omdat de Ottomaans – Russische oorlog daar beëindigd werd met een verdrag dat eigenlijk de formalisering van het bekende landje-pik was: delen van het Ottomaanse rijk werden verdeeld onder de winnaars van die oorlog. Dat gebeurde in het huis van de familie Simonoglu; het huis bestaat nog steeds in al haar glorie:

San Stefano werd in 1926 verruild met een Turkse naam, het werd “groen dorp” oftewel Yesilköy. Sinds ik Yesilköy ken is er veel veranderd. Maar de herinneringen aan het oude blijven bij mij nog steeds aanwezig. Ik moet vaak denken aan het liedje “het dorp” van Wim Sonneveld. Hij zingt over een oude ansichtkaart. Hier laat ik er een van de haven zien, gevolgd door het huidige beeld:

Misschien wel een mooi moment van verandering is dat Lia en ik dit blog schrijven bij Starbucks in Yesilköy. Ja, heerlijke koffie in een inmiddels mondain dorp. Maar Starbucks is weer gevestigd in een opnieuw opgebouwd oud houten pand, dat bijna even mooi is als het huis van dat van de familie Simeonoglu! Oud en nieuw , een uitdagende confrontatie, dat is Yesilköy anno 2011!

Istanbul, het blijft een stad waarvan ik, elke keer als ik er kom, kippenvel krijg. Dat was toen we gisteren over één van de twee bruggen die Azië met Europa verbinden Istanbul binnen reden, maar ook vandaag weer, boemelend van Yesilköy naar het hoofdstation Sirkeci, en wat later, varend over de Bosporus toen de indrukwekkende skyline van het oude deel in zicht kwam; Topkapi, de Sultan Ahmed- en de Aya Sofia Moskee en Pasja Bahçe, het paleis waar Atatürk zijn laatste adem uitblies. Ik vind het fijn om vandaag zo maar op niets af rond te banjeren in deze immense stad. Wat ontspannend dat we niets “moeten” zien, doordat Holger mij de highlights, die meer dan de moeite waard zijn, jaren terug al heeft laten zien! Sindsdien zijn we nog meerdere malen hier teruggekeerd, zodat alles weer zeer vertrouwd is. Daarom geen praatjes en plaatjes van alle bezienswaardigheden. Wel wat associatieve beelden.

Elke keer als ik Amsterdam Centraal uitkom en het Victoria Hotel zie, moet ik denken aan het boek “Publieke werken”, van Thomas Rosenboom. Een woonhuisje dat helemaal ombouwd is door de voorgevel van het hotel omdat de bewoner wilde wachten met de verkoop van zijn huis in de hoop een grote financiële slag te kunnen slaan. Helaas .... de bouw van het hotel begon en werd uiteindelijk voltooid zonder aankoop van het huisje. Aan dit verhaal moest ik denken bij het zien van onderstaand pandje.

Eén van de eisen die gesteld wordt aan inburgeraars is dat men weet hoe jaarlijks de meterstanden van water, gas en elektriciteit doorgegeven moeten worden aan het energiebedrijf. Bij het zien van het onderstaande lijkt me dat in Nederland een peulenschil!

Een bekend motiveringprogramma dat in veel bedrijven en organisaties gebruikt wordt is “Fish”. Medewerkers van een viskraam op een markt in Seattle laten zien hoe arbeidsvreugde op het werk in stand gehouden wordt. Routinewerk aantrekkelijk maken door er onverwachte elementen in aan te brengen, waardoor sleur voorkomen wordt. Kennelijk is dit programma ook bij deze visverkoper bekend!

Slenterend door één van de vele steegjes, tussen de overdekte en de Egyptische bazaar, zag ik een ogenschijnlijke tegenstelling.

In Turkije gaan deze dingen echter prima samen, en onwillekeurig kwam de nieuwsgierige vraag in me op wat deze “women in black” in hun plastic draagtasjes zouden hebben. Laat staan wat ze onder hun zwarte outfit dragen, maar die dubieuze gedachte laat ik snel weer varen!

23 juni 2011, Istanbul in beweging.

Enkele Nederlandse steden, waaronder Deventer, hebben deels nog een middeleeuws stratenpatroon. Lastig om dan het verkeer goed te plannen. Maar stel eens voor dat je een stad hebt met een stratenpatroon dat deels nog van voor het jaar 0 stamt. En dat in die stad zo'n 15 miljoen mensen wonen. Hoe ga je dan van A naar B? Istanbul en het openbaar vervoer, we hebben er vandaag weer goed gebruik van gemaakt.

We zijn begonnen met de trein van Yesilköy naar Sirkeci, het station van het Europese gedeelte van Istanbul. De trein doet er zo'n 30 minuten over en gaat langs de kust en net buiten de oude stadsmuren van Istanbul langs. Weinig toeristen en als vanouds houden jongens de deuren open om koelte naar binnen te laten. Dat stellen we op prijs, vandaag is Istanbul wolkeloos, dus een strakblauwe lucht en zo'n 30 graden. Dan is een briesje echt lekker!

Na de trein nemen we de metro. De metro van Tünel naar de Istiklalstraat. De oudste metro van Europa, hij werd in 1867 in gebruik genomen! Naast dit enkele lijntje heeft Istanbul inmiddels twee andere grote lijnen en er wordt hard gewerkt om een metro onder de Bosporus door te laten gaan. Zo'n 60 meter diep wordt deze tunnel!

In de Istiklalstraat rijdt een historische tram. Leuk is dat er nog steeds kleine jongens aan de tram hangen om zo gratis een stukje mee te rijden. Kon vroeger ook op de trolleybus, maar die rijdt niet meer. Naast de historische tramlijnen in de Istiklalstraat en in Kadiköy zijn er ook een vijftal moderne lijnen geopend.

Leuk vervoer van de openbare orde zien we ook: een Istanbulse agent op de Segway die een traditioneel geklede dame de weg wijst!

We gaan verder en nemen een Dolmus van Taksim naar Besiktas. Een dolmus is een busje dat een vaste route rijdt, je kunt in en uitstappen op verschillende plekken en ze rijden zeer frequent. De dolmus is inmiddels sterk gecontroleerd, er rijden geen wrakken meer. Ook een teken van de sterk toegenomen kwaliteit van het leven in Turkije!

Na de dolmus nemen we een boot. Boten zijn onmisbaar in het openbaar vervoer van Istanbul. Per week gaan zo'n anderhalf miljoen mensen de boot in en uit! Niet alleen de boten van de staat, ook particuliere maatschappijen varen. Daardoor zijn wachttijden erg kort geworden. Op een dag als vandaag is zo'n boottrip een echte luxe. Je wordt niet alleen naar de plek van bestemming gebracht, je kunt ook genieten van prachtige panorama's. En op de Bosporus waait een koele wind, je zou de hele dag op de boot kunnen blijven zitten. Dat is trouwens mogelijk, er zijn talloze boten die tochten op de Bosporus maken.

Natuurlijk rijden er ook veel bussen in Istanbul. Van de oorspronkelijke Istanbul Elektrik Tren ve Tramvay, de IETT. Maar in de volksmond wordt IETT gezien als “Ineklik Etme, Taksi Tut”, oftewel ”Doe niet als een koe, neem een taxi!” Nou, die zijn ook overal te vinden in het straatbeeld, herkenbaar aan hun gele kleur.

Van de bovengenoemde openbaar vervoermiddelen kan op de dolmus en taxi na alles met de Istanbul Kart betaald worden. Een prepaid openbaar vervoerskaart. Het systeem is de simpelheid zelve: je betaalt per rit, ongeacht of je één halte verder gaat of van het begin tot het eind van de lijn. De gemiddelde ritprijs is 1 Lira 65, ongeveer 80 Eurocent. Voor een aansluitende rit, dus een overstap, betaal je de helft. De Nederlandse overheid zou wat kunnen leren van deze simpele oplossing; geen gedoe met de OV chipkaart die zo ingewikkeld is dat hij niet meer werkt.

Openbaar vervoer in Istanbul heeft nog een voordeel. Er is veel verkeer en zelf rijden is niet meer ontspannend. Daarom dit blog van vandaag, hulde aan de trein, metro, bus, boot, tram en dolmus: een ode aan Istanbul!

Na Holger's aandeel nog even een kort berichtje er aan toegevoegd. Morgen vlieg ik terug en stap ik weer uit de reis waar Holger 5 mei aan is begonnen. Ik ben ontzettend blij dat ik een deel mee heb mogen maken. Veel interessante, mooie, soms ontroerende dingen gezien en gehoord. Nieuwe landen bezocht, wat altijd weer een goeie ervaring is. En bovendien een betrouwbare, veilige en lieve reisgezel, chauffeur en gids!!! Thuis in Deventer zal ik graag "meereizen" via het blog! Lia.

26 juni 2011, Afscheid van Istanbul!

Ik luister naar Istanbul

Ik luister naar Istanbul, met mijn ogen dicht

Eerst waait er een licht briesje

De blaadjes aan de bomen

Wiegen zachtjes heen en weer

Ver, ver weg het niet ophoudende getinkel

Van de kannen van waterverkopers

Ik luister naar Istanbul, met mijn ogen dicht

Ik luister naar Istanbul, met mijn ogen dicht

In de hoogte scheren vogels voorbij

Zwermen vogels, gekrijs, gekrijt

In de visstaken spannen de netten zich aan

Vrouwenvoeten brengen het water in beroering

Ik luister naar Istanbul, met mijn ogen dicht

Ik luister naar Istanbul, met mijn ogen dicht

De immer koele bazaar van de Kapali Çarsi

De nimmer lege straten van Mahmutpasha

De moskeehoven vol duiven

Van de dokken komt het kloppen van de hamers

En met mijn lieve lentewind de geur van zweet

Ik luister naar Istanbul, met mijn ogen dicht

Ik luister naar Istanbul, met mijn ogen dicht

Een villa aan zee, met botenhuizen schemerdonker

En de dronken wasem van oude werelden

In het geruis van de wegstervende zuidwester

Luister ik naar Istanbul, met mijn ogen dicht

Ik luister naar Istanbul, met mijn ogen dicht

Een mooie vrouw komt langs over de stoep

Vloeken, flarden van liedjes, geflirt

Er valt iets uit haar hand

Het moet een roos zijn

Ik luister naar Istanbul, met mijn ogen dicht

Ik luister naar Istanbul, met mijn ogen dicht

Een vogel fladdert verstrikt in je rokken

Je voorhoofd is warm, is het niet? Ik weet het

Je lippen zijn nat, is het niet? Ik weet het

Een witte maan wordt geboren, van achter de notenbomen

Ik begrijp het door het kloppen van je hart

Ik luister naar Istanbul

Met dit gedicht van Orhan Veli, Istanbul'u dinliyorum, sluit ik het blog af. Na de fantastische maand met Lia mis ik mijn lief. Dus ik rij langzaam naar Deventer. Ik heb enorm genoten van de afgelopen acht weken! Ik hoop dat Lia en ik dat aan jullie hebben kunnen doorgeven!

Tot blogs bij een volgende reis, Holger & Lia.